

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **МЕТАФОРИЧНІ НОМІНАЦІЇ ЛЮДИНИ
В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Виконала студентка 2 курсу,
групи 8.0352-н-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.043 Германські мови
та літератури (переклад включно)
освітньо-професійної програми
мова і література (німецька)
Журавльова Вікторія Валентинівна

Керівник зав. каф., к.ф.н., доц. Вапіров С. Ю.

Рецензент

Запоріжжя - 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра німецької філології, перекладу та світової літератури

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.043 Германські мови та література (переклад включно)

Освітньо-професійна програма Мова і література (німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Журавльова Вікторія Валентинівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Метафоричні номінації людини в сучасній німецькій мові»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) зав.каф., к.ф.н., доц. Вапіров С.Ю.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «11» квітня 2023 року № 516 – с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Вапіров С.Ю. зав.каф., к.ф.н., доц.	03.05.2023	03.05.2023
Розділ 1	Вапіров С.Ю. зав.каф., к.ф.н., доц.	08.07.2023	08.07.2023
Розділ 2	Вапіров С.Ю. зав.каф., к.ф.н., доц.	15.09.2023	15.09.2023

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2023	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2023	виконано
3.	Написання вступу	липень 2023	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	липень 2023	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2023	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2023	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2023	
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2023	
9.	Захист	грудень 2023	

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату).

Магістрант

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвища)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвища)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвища)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ	8
1.1 Вивчення поняття «метафора», її видів та функцій у мовознавстві	8
1.2 Дослідження метафоричних одиниць у вітчизняній лінгвістиці	16
1.3 Дослідження проблеми диференціації понять «номінація», «метафорична номінація», види та функції «метафоричної номінації»	23
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2 МЕТАФОРИЧНІ НОМІНАЦІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	32
2.1 Класифікація метафоричних одиниць на позначення людини (позитивні та нейтральні властивості) у німецькомовному журналі “Der Spiegel”	32
2.2 Типологічні характеристики метафоричних номінацій людини (негативні конотації) у німецькомовному журналі “Der Spiegel”	40
2.3 Стилiстичні можливості метафоричних номінацій на основі лексикографічних джерел	56
2.4 Структурно-семантичні особливості метафоричних номінацій людини та способи їх утворення у лексикографічних джерелах	71
2.5 Функціонально-прагматичні ознаки метафоричних номінацій	77
Висновки до розділу 2	86
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	99
ДОДАТОК А.....	102

РЕФЕРАТ

Дипломна робота — 91 стор., 113 джерел.

Об'єкт дослідження: сучасна німецька мова.

Мета дослідження: аналіз особливостей метафоричних номінацій людини та виявлення домінуючої типології серед цих метафоричних номінацій в сучасному німецькому мовленні.

Теоретико-методологічні засади: проблематика й особливості метафор, зокрема у складі розмовних діалектів та сленгізмів (вітчизняні та зарубіжні дослідниками, як Я. Андроутсополус, Г. Генне, Є. Нойланд, Л. Олійник, О. Поздняков, М. Ткачівська, П. Шлобінські, та інші).

Отримані результати: людина як об'єкт метафоричної номінації характеризується можливістю застосування до неї іменувань, які залежать від соціальної ролі, віку, зовнішності тощо. Метафоричні номінації можуть мати різні типології за якими їх можна класифікувати. В загальній групі «предмет → людина» виокремлюють найчастіше саме такі види метафоричних перенесень як зооморфні перенесення → людина; фітоморфні перенесення → людина; класифікації за зовнішніми признаками → людина; класифікації за внутрішніми характеристиками → людина, і ця типологія є найбільш узагальненою. Журнали в німецькомовних країнах часто використовують метафоричні вислови для опису людей та їхніх характеристик. Стилiстичні можливості метафоричних номінацій величезні, і вони можуть бути вивчені також за допомогою лексикографічних джерел. Лексикографічні джерела, такі як словники та тлумачні словники, надають важливу інформацію про значення слів, їхнє вживання та стилістичні характеристики. В ході дослідження було виявлено, що прикладів із класифікацією за внутрішніми характеристиками → людина було найбільше з усіх. Отже, у сучасній німецькій мові існують багато метафор, що використовуються для класифікації людини за внутрішніми характеристиками. Ці метафоричні

вирази використовуються для створення образів та вражень про людину, які допомагають передати її внутрішні характеристики та якості.

***Ключові слова:** метафора, номінація, метафорична номінація, класифікація, типологічні характеристики, структурно-семантичні особливості.*

ZUSAMMENFASSUNG

Eine metaphorische Nominierung liegt vor, wenn eine Metapher auf ein bestimmtes Konzept oder Objekt angewendet wird, das normalerweise nicht in direktem Zusammenhang mit der Metapher steht. Metaphorische Nominierungen können unterschiedliche Typologien haben, nach denen sie klassifiziert werden können. In der allgemeinen Gruppe „Objekt → Person“ werden die häufigsten Arten metaphorischer Übertragungen herausgegriffen, beispielsweise zoomorphe Übertragungen → Person; phytomorphe Transfers → Mensch; Einteilung nach äußeren Merkmalen → Person; Klassifizierung nach inneren Merkmalen → einer Person, und diese Typologie ist die allgemeinste.

Eine Person als Objekt metaphorischer Nominierung zeichnet sich durch die Möglichkeit aus, ihr Namen zu geben, die von sozialer Rolle, Alter, Aussehen usw. abhängen. Die metaphorischen Namen einer Person stellen einen bedeutenden Teil des Wortschatzes dar und sind nirgendwo festgelegt.

Metaphorische Einheiten zur Bezeichnung einer Person in Ausgaben des deutschsprachigen Magazins „Der Spiegel“ wurden klassifiziert. In der Arbeit wurden mithilfe der kontinuierlichen Stichprobenmethode die metaphorischen Gruppen menschlicher Nominierungen in der deutschen Sprache ausgewählt und zusammengefasst, die unter die Definition informeller Personennamen fallen. Dazu gehören die folgenden Gruppen: reduzierte Formen von Eigennamen, die sind nicht gleichberechtigt mit vollständigen Namen sowie mit im Haushalt vorkommenden Eigennamen mit Suffixen begrenzter Verwendung verwendet; vollständige Personen- und Nachnamen sowie deren Kurzvarianten in Kombination mit aussagekräftigen Bestandteilen; verschiedene Abwandlungen offizieller Personen- und Nachnamen realer Personen (Nachnamen); künstliche und „fremde“ Namen, die zur sekundären, metaphorischen Bezeichnung einer Person verwendet werden; Bezeichnungen allgemeiner, wertender Natur, die auf viele Personen anwendbar sind und gleichzeitig nicht die statischen Eigenschaften des Nominierungsgegenstandes zum Ausdruck bringen.

Es wurden die strukturellen und semantischen Merkmale metaphorischer Nominierungen einer Person aus lexikografischen Quellen untersucht. Unter der metaphorischen Benennung einer Person verstehen wir: erstens Personennamen und Nachnamen in Kombination mit sinnvollen Bestandteilen (attributive und zusammengesetzte Namensgebung); zweitens Umwandlungen offizieller Personen- und Nachnamen (Nachnamen); drittens „fremde“ sowie künstlich geschaffene „umgangssprachliche“ Namen; viertens eine Benennung allgemeiner bewertender Natur.

Die durchgeführte wortbildende Analyse metaphorischer Einheiten, die nach der kontinuierlichen Stichprobenmethode aus deutschsprachigen lexikografischen Quellen sowie aus Ausgaben der deutschsprachigen Zeitschrift „Der Spiegel“ ausgewählt wurden, half dabei festzustellen, welche Typologie metaphorischer Nominierungen einer Person vorherrscht die moderne deutsche Sprache. Im Verlauf der Studie wurde festgestellt, dass es die meisten Beispiele für die Klassifizierung nach inneren Merkmalen → Mensch gibt. Daher gibt es im modernen Deutsch viele Metaphern, mit denen eine Person nach inneren Merkmalen klassifiziert wird. Sie lassen sich wiederum in folgende Gruppen einteilen:

- 1) emotionale Zustände und Eigenschaften;
- 2) intellektuelle Eigenschaften;
- 3) spirituelle Qualitäten;
- 4) Charakter und innere Eigenschaften.

Diese metaphorischen Ausdrücke werden verwendet, um Bilder und Eindrücke über eine Person zu erzeugen, die dabei helfen, ihre inneren Eigenschaften und Qualitäten zu vermitteln.

***Stichwörter:** Metapher, Nominierung, metaphorische Nominierung, Klassifikation, typologische Merkmale, strukturelle und semantische Merkmale.*

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕСУ – Енциклопедія Сучасної України

ЛО – лексична одиниця

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ЛСГ – лексико-семантична група

МО – метафорична одиниця

ВСТУП

Дипломну роботу присвячено метафоричним номінаціям людини у сучасній німецькій мові.

Підвищений інтерес до метафори можна пов'язати зі змінами, які відбулися у структурі та динамічному розвитку сучасного знання про світ, а також з новим поглядом на проблему вербалізації результатів наукового пізнання, прагненням лінгвістично обґрунтувати різні стилістичні прийоми, які впливають на експресивність тексту. У зв'язку з цим виникають нові підходи до вивчення метафори. Це підтверджується значною кількістю робіт у відповідному напрямку, які з'явилися нещодавно.

Відомо, що метафора – це один із широковживаних тропів в літературі. Він полягає у використанні слова, що позначає певний клас предметів, для характеристики чи найменування об'єкта, який належить до іншого класу. У широкому значенні термін «метафора» застосовується до будь-якого виду використання слів у непрямому значенні.

Сучасна німецька мова багата на метафоричні номінації, які використовуються для опису характеристик, властивостей або стану людини. Ці метафори допомагають виразно передати різноманітні аспекти людської поведінки та внутрішнього стану. Метафоричність сприяє створенню експресії, оскільки метафора пов'язана із семантичними зсувами, які сприяють підвищенню експресивної насиченості тексту. Крім того, метафора є способом ототожнення двох понять, ступінь якого залежить від того, яку синтаксичну функцію виконує метафора в реченні і якою частиною мови вона є.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики відомо багато способів збагачення лексичного складу мови. Кожна мовна сфера зазнає постійної зміни свого лексичного складу. Однак певні галузі є найбільш активними в процесах збагачення вокабуляру. Серед них варто виділити лексику соціальних груп, професійну лексику. Зазначимо, що соціальні групи

населення не є однорідними за своїм складом. Разом з тим постійно виникають нові види діяльності, що потребують нових слів на позначення предметів та явищ, а також безпосередньо осіб, задіяних у цій діяльності.

Потрібно відзначити, що сучасна лексика розвивається разом із розвитком нації, а отже може спричиняти появу нових лексичних одиниць. У дослідженні зосереджено увагу на виявленні та аналізі метафоричних номінацій, які використовуються при описі людини у сучасному німецькому мовленні. Лексикон не є стабільним, він постійно змінюється, зазнаючи впливу інших соціальних груп тощо. Саме тому ця тема не втрачає своєї актуальності, потребуючи поглибленого осмислення.

Актуальність дослідження визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на виявлення особливостей метафоричних номінацій людини у сучасній німецькій мові.

Проблематика й особливості метафор, зокрема у складі розмовних діалектів та сленгізмів є предметом постійної уваги науковців. Різні аспекти соціолектів вивчалися такими вітчизняними та зарубіжними дослідниками, як Я. Андроутсополус [49], Г. Генне [63], Є. Нойланд [71], Л. Олійник [23; 24], О. Поздняков [27; 28], М. Ткачівська [34], П. Шлобінські [80; 81], та інші.

Зважаючи на актуальність проблеми дослідження, його важливе значення для лінгвістичної теорії та практики, **темою** дипломної роботи обрано «Метафоричні номінації людини у сучасній німецькій мові».

Мета дослідження – аналіз особливостей метафоричних номінацій людини та виявлення домінуючої типології серед цих метафоричних номінацій в сучасному німецькому мовленні.

Для досягнення зазначеної мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

1) розкрити сутність поняття «метафора», її видів та функцій у мовознавстві та охарактеризувати дослідження метафоричних одиниць у вітчизняній лінгвістиці;

2) виявити проблеми диференціації понять «номінація», «метафорична номінація», визначити її види та функції;

3) дослідити публікації німецькомовного журналу “Der Spiegel”, визначити та класифікувати метафоричні одиниці на позначення людини [позитивні та нейтральні властивості];

4) визначити типологічні характеристики метафоричних номінацій людини (негативні конотації) з німецькомовного журналу “Der Spiegel”;

5) проаналізувати стилістичні можливості метафоричних номінацій на основі лексикографічних джерел;

6) дослідити структурно-семантичні особливості метафоричних номінацій людини;

7) розглянути функціонально-прагматичні ознаки;

8) визначити, яка типологія метафоричних номінацій переважає у сучасній німецькій мові на основі проаналізованих публікацій журналу, а також лексикографічних джерел.

Об’єкт дослідження – сучасна німецька мова.

Предмет дослідження – метафоричні номінації.

Джерельною базою дослідження є німецькомовні журнали “Der Spiegel”, лексикографічні джерела.

Основні методи дослідження:

– теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять, аналіз наукової літератури з теми дослідження);

– критичний аналіз (питання мовного статусу метафори та основних підходів до класифікації метафоричної лексики);

– теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про метафоричну номінацію та її вживання в лексикографічних джерелах);

– метод суцільної вибірки та системний аналіз (добір ілюстративного матеріалу та його угруповання);

– лінгвістичний аналіз (дослідження структурно-семантичного аспекту сленгової лексики на позначення метафоричних номінацій людини, прагматичний аналіз);

– описовий метод (опис особливостей вживання метафоричних номінацій в німецькомовних словниках власних назв та розмовної лексики).

Наукова новизна дослідження пояснюється тим, що в роботі на широкому емпіричному матеріалі здійснено системне і всебічне дослідження засобів мовної репрезентації метафоричних номінацій людини у сучасній німецькій мові.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю використання основних його положень та результатів у навчальному процесі, а саме – у курсах лексикології, стилістики, а також теорії та практики перекладу німецької мови.

Структура роботи. Наукова робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

Загальна кількість сторінок роботи складає 102 сторінки, обсяг основного тексту – 91 сторінка, список використаних джерел становить 113 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

1.1 Вивчення поняття «метафора», її видів та функцій у мовознавстві

Термін «метафора» належить до найдавніших стилістичних понять. Її вважають універсальним способом людського мислення, засобом вербалізації світу. Так, М. Й. Волощак та О. А. Сербенська зазначають, що сьогодні метафору розглядають не тільки як важливий стилістичний засіб, художній прийом, що виконує орнаментально-художню функцію, а й як універсальний спосіб мислення, один із засобів організації пізнання світу в усіх сферах діяльності [Терханова, с. 137].

Метафора – один із засобів вторинної номінації, суть якої полягає в уживанні слова, що позначає певний предмет [явище, дію, ознаку] для номінації іншого предмета на основі подібності, яка впливає з їхнього порівняння, зіставлення за асоціацією [Дядюра, с. 177]. Вона стала об'єктом наукових пошуків ще в античності. Давньогрецький філософ і вчений Аристотель визначив метафору як вид особливого тропа, описавши її як спосіб переосмислення значення слова на основі подібності. Аристотель зазначав, що метафора репрезентує перенесення імені з об'єкта, позначеного цим іменем, на деякий інший об'єкт [Аристотель, с. 38]. На його думку, метафора бере участь у створенні індивідуально-художнього образу світу в художньому мовленні, виявляючи при цьому особливості творчої індивідуальності автора [Аристотель, с. 645-680]. Аристотелівське розуміння метафори вважали класичним: метафора була привілеєм риторики й ораторського мистецтва [Деметрій, с. 144]. Деметрій радив послуговуватися метафорами, оскільки вони «найбільше роблять мовлення приємним і величавим», проте вони, на думку автора, не повинні бути надто частими, інакше «замість опису напишемо дифірамб» [Деметрій, с. 251].

У визначенні сутності метафори як засобу вторинної номінації в сучасному мовознавстві сформувалося кілька основних підходів. Перший підхід кваліфікує метафору як лексикологічне явище. Його прибічники вважають, що метафора реалізується в структурі мовного значення слова. Цей підхід передбачає виявлення і класифікацію мовних якостей метафори (морфологічних, словотворчих, синтаксичних). Тут витлумачення метафори ґрунтується на виокремленні семантичного процесу, коли форму мовної одиниці або оформлення мовної категорії переносять з одного об'єкта позначення на інший на основі подібності між цими об'єктами, та похідного значення мовної одиниці, утвореного на основі названого семантичного процесу. Прибічники другого підходу тлумачать метафору як логічну операцію, що передбачає перенесення слова-поняття з однієї групи на іншу. Логічний підхід стирає ту різницю, яка розмежовує метафори мови й метафори стилю [Астаф'єва]. Мовознавці переконують, що під час показу емоцій виникає тільки зведений образ почуттів. Третій, когнітивний підхід, став панівним у сучасному мовознавстві. Його прибічники – В.Г. Гак, Н.Д. Арутюнова, Дж. Лакофф і М. Джонсон, Е. МакКормак, П. Рікер, Т. Кун – розглядали метафору як засіб концептуалізації дійсності. На думку О. А. Хорошун, когнітивні дослідження механізмів метафоричної концептуалізації спричинені зміною статичного погляду на світ як жорстко детермінованої системи складових, розглядом світобудови як динамічної системи, яка розгортається навколо людини [Хорошун, с. 222].

У 1980 р. світ побачила наукова праця Дж. Лакоффа і М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо», у якій мовознавці піддають критиці класичні погляди на поняття метафори й доводять, що вона лежить в основі людського мислення й повсякденного спілкування. У цьому дослідженні вони представлені як концепти, крізь призму яких людина сприймає навколишній світ. Так, М. Блек пояснює **метафору** як взаємодію двох об'єктів (першої та другої сутності). Причому одна з них становить саме той об'єкт, який позначається метафорично. Тоді як друга передбачає допоміжний об'єкт,

який корелює з позначенням вже готової лінгвістичної номінації [Блек, с. 158]. В інтерпретації І. Річардса **метафоричний процес** представлено в інтеракції двох поглядів про різні речі. На його основі, відповідно, формується новий смисл про об'єкт [Річардс, с. 46].

Теорія Дж. Лакоффа й М. Джонсона репрезентує метафору як засіб концептуалізації дійсності. На думку винахідників відповідної теорії, сутність **метафори** полягає в розумінні певних сторін одного поняття в термінах іншого поняття. Піддаючи критиці точки зору виразників західної філософії, що аналізують метафору лише як поетичний засіб, а не в процесі об'єктивного пізнання, Дж.Лакофф і М.Джонсон висловлюють думку про те, що їх уявлення про метафору суперечить цій традиції [Lakoff, Johnson]. Вони розглядають метафору як невід'ємну частину розуміння дійсності людиною та як засіб для створення нових значень у житті [Петрова, с. 135].

Скажімо, менш вивченою є онтологія метафори як прийому створення нових смислів. Відтак, зупинимось детальніше на прийомах метафоризації. Хоча проблема метафори має надто довгу й далеку історію, онтологія цього явища і механізми **метафоризації**, тобто способи переосмислення значень слів у процесі їх пристосування до вираження нового для них номінативного завдання, вивчалися в лінгвістиці переважно в семасіологічному аспекті. Інакше кажучи, їх розглядали на основі співставлення та аналізу вже готових мовних значень лінгвістичної метафори. Мабуть, таке одноаспектне вивчення метафоричних одиниць стало причиною того, що в мовознавстві поки не існує розробленої теорії метафори, яка здатна була б відповісти на запитання, як вона «створюється». Отже, історіографія метафори могла б надати доволі вагомі аргументи, що є свідченням цього [Вак, с. 67].

Відтак, метафора як мовна одиниця, вживаючись у мовленні, несе своє лінгвістичне навантаження. З метою визначення ролі метафори у мові, доцільно виділити її ключові функціональні ознаки. Отже, виокремлюють наступні **функції** метафоричних одиниць:

1) *Номінативна функція.*

Можливість розвитку переносних значень у слові створює міцну альтернативу виникненню значної кількості нових слів. У системах номінації чи називання виняткова роль метафори пов'язана з тим, що завдяки їй поновлюється баланс між незбагненим, простим найменуванням та з'ясованим, прозорим найменуванням.

2) Інформативна функція.

Цілісність образу є першою ознакою інформації, що передається за допомогою метафор. Така якість як панорамність (вчесьяжність) ґрунтується на зоровій природі образу. Вона пропонує по-іншому поглянути на гностичну функцію конкретних слів, які становлять основу будь-якої метафори. Для того, щоб метафора утворилася, у людини повинен бути багатий лексикон чи запас слів (позначень) [Levytska, с. 60].

3) Мнемонічна функція.

Метафора допомагає краще запам'ятовувати інформацію. Справді, слід назвати гриби природними пілососами, і можна надовго запам'ятати, що саме гриби краще за інших поглинають з ґрунту токсини. Відтак, ймовірно, підвищену фіксацію образу спричиняє його емоційно-оцінна природа.

4) Текстотворююча функція.

Здатність метафори бути вмотивованою та розгорнутою [тлумачитися і продовжуватися] належить до її текстотворюючих ознак. Ефект текстотворення є результатом таких характерних рис метафоричної інформації, як універсальність образу, значна частка незвіданого в його структурі, переважання образних зображень тощо [Novotny, с. 9].

5) Жанроутворююча функція.

Жанроутворюючими є такі ознаки метафоричних одиниць, які беруть участь у формуванні певного жанру. По суті, між жанровістю та стилем існують безпосередні взаємозв'язки. Справді, метафора є майже обов'язковою, скажімо, для загадок, прислів'їв, од, мадригалів, ліричних віршів, афористичних мініатюр тощо.

6) Пояснювальна функція.

У навчальній і науково-популярній літературі метафори грають зовсім особливу роль. Вони допомагають опанувати складну наукову інформацію та термінологічні одиниці. Так, пояснювальна функція метафоричних одиниць надає мовну підтримку при вивченні фізики, музики, біології, астрономії, живопису, а також при засвоєнні конкретного ремесла.

7) Емоційно-оцінна функція.

Метафора є блискучим засобом впливу на реципієнта мовлення. У тексті нова метафора вже сама спричиняє емоційно-оцінну реакцію адресата мовлення. Так, у новому непередбаченому контексті слово не лише отримує емоційну оцінку. Воно деколи змінює її на протилежну [Sowinski, с. 10].

8) Конспіруюча функція.

Конспіруюча функція метафори використовується для зашифрування її сенсу. Адже не кожен метафоричний код стає причиною розмови про маскування смислу. Так, значною є роль метафоричних одиниць у створенні езопового мовлення. Однак, у літературному творі правильніше вести мову про метафоричне кодування, ніж про маскування змісту.

9) Ігрова функція.

Іноколи метафору використовують як засіб комічного, тобто як одну з форм мовної гри. В ігровій діяльності будь-яка людина втілює свій найбільш глибокий запит. Так, метафора як форма мовної гри широко вживається в художніх творах [Weinrich, с. 90]. Крім того, у фольклорі існувала форма, в якій саме ігрова функція становила провідну функцію метафор.

10) Ритуальна функція.

Традиційно метафору використовують в привітаннях, вітаннях, тостах, а також при висловленні жалю. Відповідну її функцію можна позначити ритуальною. Еволюція ритуальної функції метафоричних одиниць також залежить від культурних традицій та звичаїв народу [Riesel, с. 236].

Запропонована класифікація функціональних ознак метафоричних одиниць багато в чому є умовною. По-перше, можна дискутувати про чисельність та ієрархічний порядок розташування функцій, скажімо, не

виділяти мнемонічну функцію як самостійну. По-друге, спрощення класифікації метафоричних одиниць пояснюється тим, що в реальній мові функції метафор об'єднуються, знаходячись у відносинах як взаємного доповнення, так і взаємного умовиводу (висновку).

Отже, нами було з'ясувано основні положення використання метафори в мові, визначено саме поняття метафори як мовної одиниці. Крім того, були розглянуті основні функції метафоричних одиниць.

На основі дослідження можна зробити висновок, що метафора як лінгвістичний феномен крізь супроводжує мову і мовлення. До того ж, вивченням метафори займаються багато мовознавців. Вони розглядають метафору у різних аспектах, наводячи свої визначення цього мовного явища.

Американський науковець Н. Гудмен зазначає, що «метафора далека від того, щоб бути простим засобом прикраси: вона активно бере участь у розвитку знання, замінюючи застарілі «природні» категорії новими, які дають змогу побачити проблему в іншому світлі, даючи нам нові факти і нові світи» [Goodman, с. 2]. При цьому метафора є своєрідною моделлю гіпотетико-вивідного знання. Відтак, вона може слугувати засобом отримання нового знання про світ [Goodman, с. 3].

Х. Ортега-і-Гассет, у свою чергу, наводить цікавий приклад, який показує евристичні можливості метафоричних одиниць. Вивчаючи формування людських уявлень, пов'язаних з таким «універсальним, незамінним, неминучим об'єктом, яким є людська свідомість» [Ortega], автор відмічає той факт, що при трактуванні цього феномену людина неодмінно вдається до метафори. При цьому вчений звертає увагу на те, що від свідомості залежить концепція світу людини. Відповідно, від неї залежить мораль, політика та власне мистецтво. Отже, великий Всесвіт цілком і повністю ґрунтується на маленькій метафорі [Ortega].

З огляду на це, можна зробити висновок, що метафоризація становить такий процес інтеракції зазначених сутностей і операцій з ними, що приводить до отримання нового знання про світ і вираження його в мові.

Інакше кажучи, метафоризація супроводжується вкрапленням знань про вже пізнаний об'єкт у новий концепт, відбитих у значенні імені, що осмислюється по-іншому. Концепт залишає відбиток у метафоричному значенні. Це, у свою чергу, так би мовити занурюється у картину світу, що виражається мовою [Bickerton, с. 27].

Теорію Д.Девідсона можна віднести до розряду містичних як за гіпотезою, висунутою автором, так і за характером її аргументації. У своїй теорії Девідсон зауважує, що метафоричні одиниці позначають лише те, на що вказують слова, з яких вони утворюються, взяті у буквальному значенні [Davidson, с. 175]. Він критикує інтеракціоністську теорію М. Блека і вважає хибним погляд про те, що метафора, окрім буквального, наділена й іншим змістом.

Погляди Девідсона на характер метафоричного значення підтримав у своїй роботі Дж. Серль [Searle, с. 538]. На його думку, метафоричний вираз справді позначає щось відмінне від прямого значення слів і речень. Проте це відбувається не через зміну в лексичному значенні його елементів, а тому, що мовець мав на увазі щось незвичайне [Davidson, с. 180]. Теорія метафоричного перенесення зводиться, за словами дослідника, до виведення низки принципів. Згідно з останніми, адресат мови, маючи в розпорядженні пряме значення вислову, здатен відтворити його метафоричний сенс. Теза про однозначну природу прямого й метафоричного значень має як прихильників, так і тих, хто не поділяє їх погляди. Намагання нівелювати невідповідність між прямим і метафоричним значеннями можна пояснити тим, що перевага у сфері пізнання належить саме засобам прямої номінації (називання, найменування) [Jäkel, с. 39].

Аналіз метафоричних одиниць вказує на те, що вони мають структуру, яка ґрунтовно відрізняється від мови традиційних прямих найменувань. Відтак, розподіл ознак на метафоричні і прямі є необхідною умовою концептуальної організації уявлень людини. До того ж, останні згодом можуть втрачати чи набувати метафоричних значень [Kohl, с. 2]. Отже,

існування протилежних поглядів на характер метафоричного значення засвідчує, що на цьому етапі розвідки видається неможливим як прийняти, так і заперечити жодну з концепцій.

У синтаксичному вираженні метафори відкривається лише її «буквальне» значення. Тоді як взаємодія значень відбувається на семантичному рівні представлення метафоричного процесу. Тому твердження Девідсона про те, що метафори мають на меті лише те, що позначають слова (що є у їх складі, узяті в буквальному сенсі), видається невірним. Відповідно, більш вдалою, на наш погляд, є теорія М. Блека [Блек, с. 158].

Отже, метафора, що здатна поєднувати в собі абстрактне й конкретне, тобто логічні сутності різних порядків, синтезуючи інформацію в нові концепти, може розглядатися як механізм взаємодії як процесів пізнання, так і емпіричного досвіду, культурних здобутків соціуму, його мовної компетенції. Усе це відбувається з метою відображення не сприйманих почуттями об'єктів у мовній формі й унаочнення невидимої картини світу. Інакше кажучи, створення мовної картини світу, яка усвідомлюється за рахунок вербально-образних асоціацій слів і виразів, що входять до її складу.

У сучасній поезії власне метафора протиставляється іншим тропам. Проте, важко говорити про їх принципову різницю. Доволі переконливим є виділення метафори (і метонімії) як двох основних тропів, відмінних за своєю природою. З точки зору лексичної семантики, власне такими є два типи перенесення значень. У ширшому сенсі, метафора (і метонімія) репрезентують два мовні аспекти, два види лінгвістичних операцій, на які звертав увагу ще Р. Якобсон (комбінація та селекція) [Jakobson, с. 352].

Їм відповідають два головних типи афазії (втрата мови), встановлені вченим. Вони пов'язані із знищенням асоціацій за суміжністю та схожістю, що проектується на функціональну асиметрію лівої та правої півкуль головного мозку [Jakobson, с. 353]. Інші тропи ґрунтуються на метафорі чи на

метонімії, хоча можливим є поєднання відповідних принципів в одному тропі.

Таким чином, метафора є основою для цілої низки компаративних тропів, тобто таких, що побудовані на порівнянні, зіставленні двох сутностей. Відповідно, взаємний зв'язок метафори з іншими образними засобами становить окрему сферу вивчення у поезиці.

1.2 Дослідження метафоричних одиниць у вітчизняній лінгвістиці

Як відомо, метафора є тропом, що досить часто вживається в мові і полягає у використанні слова на позначення певного класу предметів, з метою характеристики чи називання об'єкта, що належить до іншого класу [Дядюра, с. 87]. У широкому значенні поняття «метафора» застосовується до використання слів у непрямому значенні.

Існує ще кілька концепцій механізму утворення **метафори**:

1) асоціативна: метафора виникає через дифузне асоціативне поєднання двох понять чи предметів;

2) тричленна механістична: метафора є перенесенням значення від вихідного слова на результуюче через суміжне поняття;

3) концептуально-антропоцентрична: метафора ґрунтується на меті, мотиві суб'єкта;

4) концепція можливих світів: при перенесенні відбувається зіткнення смислів як можливих фіктивних понять;

5) синергетична: у процесі метафоризації виникає психологічна напруга між значеннями, що приводить до емоційного шоку;

6) подвійно опозитивна: пояснення через подвійну мисленнєву операцію твердження та заперечення;

7) антропометрична: від задуму, мети людини, що створюють допоміжне поняття на основі асоціативних комплексів, виникає припущення щодо подібності [Ємець, с. 85].

Сучасні розвідки у лінгвістиці, вивчаючи **метафору** як розумове і когнітивне явище, дають можливість говорити про універсальність метафори, її присутність у концептуальних структурах мислення людини. У свою чергу, це дозволяє мовознавцям, що представляють когнітивний напрямок у лінгвістиці, диференціювати власне мовну метафору і метафору пізнавальну [Овсієнко, с. 105].

Відтак, вчення про метафору набуває когнітивної, етнопсихолінгвістичної, комунікативної спрямованості. Метафора виникає через те, що без неї не можна обійтися (а не тому, що вона потрібна). Метафора є характерною як для людського мислення, так і для мови [Мацько, с. 126].

В Академічному тлумачному словнику української мови метафоризацію визначають як «творення словесного образу за допомогою метафори» [АТСУМ]. Своєю чергою, метафора – це «художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб» [АТСУМ].

Отже, метафоризація ЛО є досить важливим засобом передачі прагматичних можливостей художнього тексту та здійсненні маніпуляцій на адресатів. Було виявлено, що створення вербального образу за допомогою метафори у тексті визначається його комунікативним напрямком [Хорошун, с. 223]. Так, словотворчі, лексико-семантичні та граматичні процеси формування метафори полягають у словесній мотивації певних характерних ознак, які спрямовані на задоволення потреб адресата.

Зазначимо, що мовознавство і літературознавство, вийшовши з тісної взаємодії, в якій вони перебували довгий час, переслідують різні завдання у вивченні та описі явища метафори.

В основі мовної чи лінгвістичної метафори лежать об'єктивні асоціативні зв'язки. Вони відтворюються у коннотативних ознаках, що несуть інформацію про побутово-практичний досвід мовного соціуму чи про

його культурно-історичні знання. Наприклад: «море» є безмірно водним простором. Тому необмежену кількість можна назвати морем. Мотивом для метафоричного перенесення можуть слугувати логіко-синтаксичні схеми структурування класів подій, відпрацьовані в мові або предметно-логічні зв'язки речових об'єктів, що відображають лінгвістичний досвід мовців [Семенюк, с. 195].

Ключова відмінність мовної метафори від мовленнєвої переважно полягає в тому, що перша створюється на основі коннотацій слова в його стандартному узусі. Разом з тим, за смисловими можливостями слова закріплюється його мовне вживання, що вбирає в себе мовний досвід. Цей досвід залишається за рамками системи лексичних значень, утвореною їх тотожністю і відмінностями, а також правилами сполучуваності.

Маємо підкреслити, що *мовна метафора* легко стирається і втрачає образність через те, що її мотивування є прозорим, добре знайомим і вона добре запам'ятовується внаслідок фонових знань мовців. Цей вид метафоричних одиниць лімітовано вписується в рамки синтаксичних структур завдяки переосмисленню ознак формальних суб'єктів чи об'єктів, отримуючи нові семантико-синтаксичні характеристики [Пономаренко, с. 72].

У разі *мовної* метафори роль суб'єктивного фактора врівноважується об'єктивністю переосмислених мовних значень та смислів базових номінацій, правилами, які регулюють сполучуваність слів, а іноді й нормами вживання. Відтак, мовний характер метафори виявляється в закріпленні відтворюваності переосмисленого значення мовної форми в мовному ланцюгу. Вживання подібних метафор є звичним, оскільки вони не рідко використовуються в різних стилях мовлення. Особливо багато мовних метафоричних одиниць (далі – МО) спостерігаємо в газетно-публіцистичному стилі.

Мовленнєва метафора «виходить» з конкретного контексту й завжди з ним пов'язана. Вона виникає та розвивається в ньому, разом з ним і

зникаючи. Адже коннотативні ознаки, що слугують мотивом для переосмислення словесного значення, актуалізуються лише в рамках відповідного лексичного набору, тобто у межах речення або цілого тексту [Петрова, с. 135]. Такі коннотації відтворюють звичайно індивідуальне, а не колективне бачення світу. Тому вони є суб'єктивними і випадковими щодо загального знання. Проте, мовна метафора є не цілком довільною. Здатність слова відтворити новий зміст закладена в його семантичному наповненні. Інакше кажучи, чим «природніше» узгоджується мотив переосмислення зі значенням слова, тим прозорішою стає метафора й тим яскравішим виявляється її вплив.

В залежності від структури розрізняють прості і розгорнуті метафори. Метафора є прихованим порівнянням. Воно здійснюється шляхом пристосування назви одного предмета до іншого і яке виявляє будь-яку важливу рису іншого [Михаськів, с. 62]. Відтак, виражена одним образом метафора називається простою. *Проста метафора* необов'язково є однослівною [Кухаренко, с. 34].

Розгорнута або розширена метафора складається з декількох метафорично вжитих слів, що формують єдиний образ. Іншими словами, цей різновид метафори містить певну кількість взаємопов'язаних простих метафор, які підсилюють вмотивованість образу шляхом повторного поєднання згадуваних вище двох планів і паралельної їх діяльності [Косенко, с. 18].

За рівневої належності ЛО, яка є носієм метафоричного образу, можна виділити словесні метафори, метафоризовані словосполучення, фразові і текстові метафори. Об'єктом метафоризації можуть виступати одиниці двох мовних рівнів: слово (лексичний рівень), а також словосполучення, фраза і текст (синтаксичний рівень) [Єгорова, с. 100]. Словесні метафори за належністю до частин мови прийнято поділяти на субстантивні, ад'єктивні і дієслівні. За синтаксичною функцією словесних метафор виділяють

предикативні метафори, за граматичною формою слова-аргумента при субстантивній метафорі – генітивні метафори.

Відповідно, для художніх текстів характерним є прояв авторської картини світу, а метафора – це один із засобів створення самого світу, побаченого очима письменників. Вони надають мовленню виразності та жвавості. Крім того, метафори стають особливо важливими тоді, коли деякі поняття стають звичними. Отже, метафора, як зазначає В. А. Кухаренко, ґрунтується на спільності елементів семного складу двох слів, денотати яких не зв'язані між собою в дійсності [Кухаренко, с. 45].

Залежно від кількості і характеру об'єктів, з якими людина стикається в оточуючому середовищі, та психологічних властивостей особистості збільшується чи нейтралізується її здатність виявляти в різному подібне. Так, розвинена уява та власний досвід дозволяють зводити досить далекі один від одного реальні об'єкти в єдиній асоціації. Отже, асоціативність мислення людини сприяє розвитку процесу метафоризації, забезпечує нескінченне різноманіття подібних пар.

У мовознавстві існує кілька трактувань з проблем класифікації метафоричних одиниць. Різні науковці виділяють метафори у певні типи. Вони розробляють різноманітні підходи, відповідно до яких розподіляють метафори за різними класами.

У наступній типології метафори виділяють за способом представлення компаративного елемента [Диндаренко, с. 11]:

- 1) метафори – порівняння («колонада гаю»);
- 2) метафори – загадки («клавіші-кругляки»);
- 3) метафори, що приписують об'єкту властивості іншого об'єкта («отруйний погляд», «життя згоріло»).

Виділення третього пункту не можна визнати методологічно виправданим. Адже приписувати об'єкту властивості іншого об'єкта є обов'язковою ознакою та семантичною сутністю метафори [Плаксіна, с. 13].

За способом впливу на адресата деякі мовознавці поділяють метафори на епіфори і діафори. Так, для епіфори основною є експресивна функція (апеляція до уяви). Тоді як для діафори – сугестивна функція (апеляція до інтуїції). За когнітивною функцією метафори розподіляються на другорядні (побічні) і базисні (ключові). Перший різновид метафор визначає уявлення про конкретний об'єкт чи окрему категорію об'єктів (уявлення про совість як про «пазуристого звіра»). У той же час, другий вид метафоричних одиниць (це завжди діафори) визначає спосіб мислення про світ (картину світу) або про його фундамент, частини («*Весь світ театр, і люди в ньому актори*») [Бровченко, с. 35].

Факт об'єктивної схожості між двома реаліями може бути втілений різноманітними мовними засобами. Останні розрізняються характерними рисами своєї лексико-граматичної структури [Слобода, с. 14]. Спираючись на висновки подібного характеру, науковці намагаються розмежувати компаративні тропи.

М. П. Баган наводить таку класифікацію метафоричних одиниць:

1. Образні загальномовні метафори.

Мовцями відчувається переносний, образний характер таких метафор («*море хлібів*»). Подібні метафоричні одиниці знаходять відображення в тлумачних словниках української та німецької мов, а також у двомовних словниках, де вони визначаються як переносні.

2. Метафори індивідуального стилю автора.

Ці образні метафори визначаються своєю новизною, і становлять знахідки певного автора. Зазначені метафоричні одиниці не стали фактом конкретної мови, а належать до особливостей мови певного письменника, поета чи драматурга. У словниках подібні метафоричні вирази не відображаються: «*синець неба*», «*кровинки ягід*», «*Fahrzeug seines täglichen Geschäftslebens*» [Баган, с. 14].

Ми поділяємо вищенаведену класифікацію лише в ключових моментах диференціації. Однак, вона не може цілком відповідати науковим потребам,

оскільки назви є трохи невизначеними. Отже, метафори-назви утворюють ядро лексичного складу мови. Тому лексикалізовану, «стерту» метафору доцільно називати *лексичною метафорою*. У словниках її наводять як деривативно-номінативне значення, що виникло шляхом метафоричного перенесення. Проте воно вже не має позначки «перенос.» або figurative (скор. «перен». і fig) [Хомик, с. 6].

При перекладі лексичні метафори відчують значний вплив відмінностей етимологічно-лексичного характеру мов (української та німецької). Багато з них мають чіткі еквіваленти в іншій мові, наприклад, *eine Staubschicht* «шар фарби», а пряме значення слова *Schicht* – «über, unter oder zwischen etwas anderem flächenhaft ausgebreitete Masse eines Stoffes o. Ä.» [Сутуліна, с. 87]. Деякі вчені вважають, що не може бути й мови про пошуки образних мовних засобів при зіставленні подібних пар слів [Braun, с. 78].

Термін «загальномовна» видається менш вдалим, оскільки ці метафори тяжіють до мови, їх вживання створює «одну з властивостей мовної тканини того чи іншого функціонального стилю» [Лозова, с. 17].

Крім того, ставши фактами мови, вони вживаються у так званих «індивідуальних» стилях різних письменників. Перекладачеві відомі постійні відповідності двох мов, які зустрічаються у багатьох авторів:

die Maske seines Gesichts «маска його обличчя»,

ein Schatten eines Lächelns «тінь посмішки» [91, с. 78].

Такі метафори доцільніше називати загальностилістичними. «З одного боку, в цьому терміні відображено явище мови – стиль функціональний, з іншого, явище мови – стиль індивідуальний» [Лозова, с. 18].

Відтак, назва є сполучною між назвою «лексична», що представляє явище мови, і терміном «індивідуально-стилістична», що позначає явище мовлення. Ми будемо вважати загальностилістичними метафори, які подані в словниках з позначкою fig (transt. / fig) [Хомик, с. 8]. Звичайно, вони є усталеними метафорами, що прийняті в даній мові.

Проте індивідуально-стилістичні метафори не стали фактами мови. Вони є мовленнєвими і зустрічаються в індивідуальному стилі того чи іншого письменника.

Отже, будемо відносити термін «індивідуально-стилістичні» або просто «індивідуальні» метафори до тих випадків, які не увійшли до лексичної системи мови як явища переносного вживання, не занесені до словників і вважаються метафоричними окказіоналізмами.

Окказіональне значення надається слову у певному контексті і представляє собою відступ від загальноприйнятого значення слова. Проте, можна дійти висновку, що ця класифікація є трохи умовною, але показовою для представлення основних концептів, розроблених вітчизняними мовознавцями [Хомик, с. 10].

Далі у нашій роботі ми послуговуватимосся терміном «художня» метафора, вважаючи, що обсяг змісту цього терміна широкий. Він містить усі характеристики, відображені в інших термінах, що стосуються художніх, а не мовних властивостей.

1.3 Дослідження проблеми диференціації понять «номінація», «метафорична номінація», види та функції «метафоричної номінації»

За Енциклопедією сучасної України [ЕСУ] під «номінацією» розуміють: [від лат. *nominatio* – називання, іменування] творення і надавання назв [та інших мовних позначень] пізнаним і виокремленим фрагментам дійсності. Інакше кажучи, встановлення відношень позначального і позначуваного між певною мовною одиницею і відповідним предметом [явищем, ознакою тощо]. Крім того, номінація становить також результат цього процесу, тобто саму назву і називання як використання вже готових найменувань у процесі мовленнєвих актів (ЕСУ).

Інше визначення зводиться до того, що **номінація** – це процес створення, розподілу та закріплення найменувань за різними фрагментами

дійсності [Косенко, с. 16]. Об'єктом номінативного аспекту знакової теорії є усі номінативні засоби мови, утворені різноманітними способами.

Цікавим є наступне визначення терміну «**номінація**» (від лат. *nominatio* – (на)іменування) як багатозначного поняття, яким позначають:

- 1) процес найменування,
- 2) результат цього процесу, саме називання,
- 3) розділ мовознавства, що вивчає структуру актів найменування [Пономаренко, с. 70].

До того ж, під **номінацією** розуміють номінативну функцію слова. Інакше кажучи, перше значення номінації відповідає процесу утворення одиниць лексичної системи [Дядюра, с. 87].

Енциклопедія «Українська мова» подає наступні значення поняття «**номінація**»:

- 1) творення і надання назв (та інших мовних позначень) вичленованим фрагментам дійсності;
- 2) результат цього процесу, тобто сама назва;
- 3) називання як використання готових іменувань під час здійснення мовленнєвих актів [УМЕ, с. 417].

За І. С. Семенюк, терміном «**номінація**» позначають «процес утворення мовних одиниць, що характеризуються номінативною функцією, тобто служать для називання й розподілу фрагментів дійсності та формування відповідних понять про них у формі слів, словосполучень, фразеологізмів та речень» [Семенюк, с. 194].

Проте незважаючи на значну частотність терміну «номінація» у сучасній лінгвістиці, його зміст досі залишається багатозначним. Це вносить певне невизначення у вивчення досліджуваного поняття, скажімо, дещо неоднозначними термінами є такі **види** найменувань:

- 1) «первинний»,
- 2) «вторинний»,
- 3) «первісний»,

4) «повторний» [Семенюк, с. 195].

Певним чином номінації здатні відображати позамовну дійсність, в залежності від того, яка із мовних функцій (пізнавальна чи оціночна) переважає у процесі формування найменування. На основі цього можна виділити наступні **функції** повторних найменувань:

- художньо-експресивну,
- функцію передачі оповідної точки зору,
- конструктивну функцію [Косенко, с. 22].

Номінації здатні передавати ставлення номінатора до об'єкту, що номінується. Тим самим, вони привертають увагу читача, активують пізнавальну мисленнєву діяльність, викликаючи у адресата уявлення про предмет повідомлення [Riesel, с. 126]. У цьому полягає головне завдання автора, а саме: донести до адресата поняття про об'єктивну дійсність, надаючи метафорам різноманітних відтінків зображення, з використанням різних номінативних моделей, тим самим залучаючи реципієнта до участі в оповіді.

Функція передачі оповідальної точки зору за допомогою номінацій, що використовуються у тексті повторно, відіграє одну із головних ролей у процесі передачі оцінки предметів та явищ дійсності в трьох основних типах викладення у тексті твору:

- 1) авторської мови,
- 2) невласне-прямої мови,
- 3) мови персонажів [Sowinski, с. 124].

При цьому найбільш поширеними вони є у мові персонажу. Тут номінації відображають індивідуальне сприйняття речей та явищ оточуючої дійсності. У межах різних типів викладу повторні номінації сприймаються як оцінні, що передають ставлення суб'єкту до предмета.

Конструктивна функція повторних іменувань у тексті полягає у створенні його цілісності, тим самим бути основою для розвитку оповіді.

При цьому повтори, підсилюючи одну й ту саму думку чи ідею, впливають на образність та емоційність оповіді.

З поняттям *«метафорична номінація»* тісно пов'язане поняття вторинної номінації або надання об'єкту ще однієї назви (з іншою мотивованістю і спеціальною метою) [Зайцева, с. 203]. Вторинна номінація, є також називанням предмета, що вже має ім'я, новим іменем. Виникнення у предмета імені може спричинятися різними причинами. Найбільш важливими з них є, по-перше, момент експресії, та, по-друге, спрямованість на економію мовленнєвих засобів [Зайцева, с. 204].

Науковці інтерпретують термін *«метафорична номінація»* також як семантичний аспект слова, що вживають у певній мовній ситуації. У відповідному трактуванні термін «номінація» збігається з визначенням вторинної номінації [Ришкова, с. 41], що беремо за основу. Для метафоричної номінації природним є функціонування у сфері предиката. Із двох можливих для метафори функцій первинною є *функція характеристизації*, а роль *ідентифікації об'єктів* – вторинною. Надаючи мовленню певної техніки номінації, метафора зникає, втрачаючи семантичну вторинність. Обслуговуючи різні синтаксичні функції, метафорична та метонімічна номінації перебувають у відношеннях контрасту між собою [Kohrt, с. 21].

Суть метафоричної номінації полягає у вживанні слова, що позначає певний предмет (явище, дію, ознаку) для номінації іншого предмета на основі подібності. Остання впливає з їхнього порівняння, зіставлення за асоціацією [Хорошун, с. 177]. Сутність метафоричної номінації полягає також у перетворенні фактів екстралінгвістичної реальності в мовні значення з відбиттям їх практичного і суспільного досвіду у свідомості носіїв мови [Sedlaczek, с. 45].

В актах метафоричної номінації часто відбувається зміна семантичного поля загальноновживаних слів. Вони переходять до семантичних полів терміну, значно звужуючи свої синтагматичні властивості. Відповідно, зменшується

їхня здатність до сполучення з численними мовними компонентами [Ємець, с. 85].

Характерною рисою непрямой номінації є експресивний елемент. Він перебуває в тісному зв'язку з емоційно-оцінним компонентом, вдало вміщуючись у метафоричних номінаціях. Тому метафоричні номінації можуть мати позитивні, нейтральні або негативні властивості.

На сьогодні немає єдності у визначенні чіткої структури метафоричних перенесень та системи виокремлення семантичних критеріїв, що лягли в основу цих перенесень. Проте деякі лінгвісти, проаналізувавши метафоричні конструкції на структурно-семантичному рівні, доводять, що метафоричні перенесення в мові підпорядковані певній послідовності, яку ми можемо прослідкувати у визначених напрямках від однієї семантичної сфери до іншої. Як найпоширеніші варіанти Г. Н. Складєвська виокремлює метафоричні перенесення за такими схемами: предмет → предмет; предмет → людина; предмет → фізичний світ; предмет → психічний світ; предмет → абстракція; тварина → людина; людина → людина; фізичний світ → психічний світ [Складєвська, с. 80]. Дослідник А. П. Грищенко збагачує арсенал видів метафоричних перенесень, виокремивши в дещо загальній групі предмет → людина такі види перенесень: нежива природа → людина; фізичні характеристики предметів, речовин, фізичні процеси → людина; створені людиною предмети, речовини, матеріали → людина. Окремо мовознавець визначив такі групи метафоричних перенесень: рослина → людина, живі істоти → інтелектуальний, соціальний або емоційний, фізичний стан людини; міфологічні істоти → людина [Грищенко, с. 141].

Проаналізувавши матеріал, можемо сказати, що в загальній групі «предмет → людина» виокремлюють найчастіше саме такі види метафоричних перенесень і ця типологія є найбільш узагальненою:

1) зооморфні перенесення → людина; тобто людина набуває певних характеристик на основі подібності із твариною;

2) фітоморфні перенесення → людина; тобто людина набуває певних характеристик на основі подібності з рослиною;

3) класифікації за зовнішніми признаками → людина; тобто людину порівнюють із предметом, речовиною, з формою, кольором, розміром, а також надають номінацію на основі асоціацій тощо;

4) класифікації за внутрішніми характеристиками → людина; тобто людині надають вторинну номінацію на основі рис характеру або історій з дитинства, або за поведінкою.

Деякі мовознавці виокремлюють також метафоричні перенесення залежно від сфери використання метафори та конкретної комунікативної ситуації. Так, в деяких європейських мовах у функції назв коханих людей використовують метафоричні перенесення назв коштовностей, прикрас, страв, назв високих титулів і посад тощо [Sedlaczek, с. 23].

Отже, усі ці види метафоричних перенесень ми можемо спостерігати в сучасному мовленні, що сповнене експресивності, емоційного забарвлення, суб'єктивного бачення картини світу.

Висновки до розділу 1

Метафора – це риторичний прийом, за допомогою якого одне поняття або ідея порівнюються з іншим, незважаючи на те, що вони мають різний характер. Вона використовується для передачі значення з одного контексту в інший, зазвичай з метою зрозуміти або пояснити складні ідеї або концепції. У мовознавстві метафора вивчається як один із основних лінгвістичних засобів виразності та переносу значення.

Види метафор:

- 1) Літературні метафори: Використовуються в художній літературі для створення образів та виразного мовлення.
- 2) Побутові метафори: Використовуються у повсякденному мовленні для виразності та пояснення.
- 3) Концептуальні метафори: Виражають основні ідеї та переконання, які впливають на спосіб, яким ми розуміємо світ.

Функції метафор:

- 1) Пояснення та розуміння: Метафори можуть використовуватися для пояснення складних або нових концепцій через зіставлення з відомими або зрозумілими ідеями.
- 2) Виразність: Метафори збагачують мовлення, надаючи йому образність і виразність. Вони роблять мовлення цікавішим і кольоровішим.
- 3) Порівняння та аналіз: Метафори можуть використовуватися для порівняння різних аспектів життя та суспільства, а також для аналізу явищ та ситуацій.
- 4) Створення асоціацій: Метафори можуть створювати асоціації у розумінні слухачів, надаючи новій ідеї або образу певний емоційний або культурний відтінок.
- 5) Соціальна функція: Метафори можуть відображати соціокультурні норми та цінності, віддзеркалюючи сприйняття світу в певній культурній групі.

У мовознавстві метафори є предметом вивчення як явища мови та культури. Вони допомагають висвітлити способи мислення та уявлення людей через мову.

Вивчення метафоричних одиниць у вітчизняній лінгвістиці є важливим напрямком досліджень і дозволяє вивчати, як мовні структури використовуються для вираження образів та концепцій у нашому розумінні світу. Ці дослідження зазвичай включають аналіз текстів, виявлення метафоричних виразів та їх роль у комунікації.

Основні аспекти досліджень метафор у вітчизняній лінгвістиці:

- 1) літературна метафора;
- 2) публічна мова;
- 3) мовна пам'ять та традиції;
- 4) ідіоми та фразеологізми;
- 5) когнітивна лінгвістика: вивчення метафор у контексті когнітивних процесів, які дозволяють нам розуміти та сприймати світ. Аналіз метафор як способу створення концептуальних моделей у нашому мозку;
- б) мовна аналітика та корпусні дослідження.

Диференціація понять «номінація», «метафорична номінація», видів та функцій «метафоричної номінації» є важливою темою в лінгвістиці та когнітивній науці.

Номінація в мовознавстві - це процес присвоєння звуку, слова або знака певному поняттю чи об'єкту в реальному світі. Це спосіб ідентифікувати та представляти об'єкти та ідеї за допомогою мовних засобів.

Метафорична номінація виникає, коли метафора застосовується до певного поняття або об'єкту, яке зазвичай не має прямого відношення до метафори.

Види метафоричної номінації:

- 1) літературні метафори: вживання метафор у художніх текстах та поезії;

- 2) побутові метафори: вживання метафор у повсякденному мовленні;
- 3) концептуальні метафори: метафори, які відображають наші уявлення про реальність.

Функції метафоричної номінації:

- 1) виразність: метафори збагачують мовлення, роблячи його цікавішим і живим;
- 2) пояснення: метафори можуть бути використані для пояснення складних або нових концепцій через відомі ідеї;
- 3) передача емоцій: метафори можуть передавати емоційні стани та враження.

Метафоричні номінації можуть мати різні типології за якими їх можна класифікувати. В загальній групі «предмет → людина» виокремлюють найчастіше саме такі види метафоричних перенесень як зооморфні перенесення → людина; фітоморфні перенесення → людина; класифікації за зовнішніми признаками → людина; класифікації за внутрішніми характеристиками → людина, і ця типологія є найбільш узагальненою.

РОЗДІЛ 2

МЕТАФОРИЧНІ НОМІНАЦІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1 Класифікація метафоричних одиниць на позначення людини (позитивні та нейтральні властивості) у німецькомовному журналі “Der Spiegel”

Як об’єкт метафоричної (переважно неофіційної) номінації, людина характеризується можливістю застосування до неї безлічі іменувань, які залежать від соціальної ролі, вікових параметрів, особливостей зовнішності і т.д. Складаючи значний лексичний пласт, метафоричні найменування особи ніде не фіксуються, їхня закріпленість за індивідом підтверджується лише колективною пам’яттю соціуму [88, с. 12].

Власні імена оточують і супроводжують нас усюди – на роботі і в колі сім’ї, в магазині і в транспорті, в лікарні, театрі, кіно або на пляжі. Складно назвати сферу людської діяльності, в якій не зустрічалися б власні імена (антропоніми) і не відігравали б значної ролі.

Якщо проблеми спостерігаються під час роботи з офіційними позначеннями людей, то легко уявити, які труднощі виникають при зверненні до такого пласту лексики, який репрезентовано неофіційними номінаціями особи. У складній ситуації виявляється той, хто намагається опанувати німецьку мову як іноземну, зустрічаючись з різними варіантами неофіційного імені для позначення однієї і тієї ж особи:

- 1) *Kasi*;
- 2) *Heilige Maria*;
- 3) *Madame Non*;
- 4) *das Mädchen*;
- 5) *Hosenanzug* [92, с. 10].

Не знаючи мотивів присвоєння цих прізвиськ, не відразу можна зрозуміти, що у всіх випадках йдеться про колишнього федерального канцлера Німеччини Ангелу Меркель. Нижче наводяться обставини, за якими А.Меркель було присвоєно дані прізвиськові метафоричні іменування:

Kasi → *Als geborene Kasner wurde sie Kasi angeredet* [97, с. 34];

Heilige Maria → *Die SPD-Abgeordneten nennen sie dagegen “Heilige Maria”, wegen des “Marienkults”, der angeblich um sie gemacht wird* [97, с. 67].

Madame Non → *Ebenfalls bekannt ist sie als “Madame Non”, weil sie sich im Kampf gegen die Wirtschaftskrise nicht am französischen Aktionismus beteiligen wollte* [98, с. 89].

das Mädchen → *In ihren politischen Anfangsjahren unter Kohl war sie zuvor immer nur “das Mädchen”* [98, с. 67].

Hosenanzug → *Weil sie oft Hosenanzüge trägt* [98, с. 22].

Основна мета даної роботи полягає в аналізі метафоричних номінацій на основі публікацій німецькомовного журналу “Spiegel” та узагальненому поданні **метафоричних груп** номінацій людини в сучасній німецькій мові, що підпадає під визначення неофіційних найменувань особи, до яких ми відносимо такі групи:

1. Редуковані [короткі] форми власних назв, які не використовуються нарівні з повними іменами як офіційні [паспортні] імена, а також побутові власні назви з суфіксами обмеженого вживання, наприклад:

Franz Müntefering → *Mün*te [99, с. 89]

У фрагменті представлено видатного діяча Соціал-демократичної партії Німеччини.

Klaus Wowereit → *Wowi* [96, с. 34]

У фрагменті продемонстровано вживання прізвища правлячого бургомістра Берліна.

2. Повні [паспортні] особисті імена та прізвища, а також їх короткі варіанти у поєднанні з означальними компонентами [атрибутивні та композитні імена], наприклад:

Willy Brandt → *Willy Wolke* [88, с. 28]

Як бачимо, таке прізвисько колишньому федеральному канцлеру ФРН, члену СДПН, дали його політичні супротивники за надмірну схильність до мрійливості.

Otto von Bismark → *der Eiserne Kanzler* [88, с. 89]

Отто фон Бісмарк за жорсткі методи правління увійшов до історії як “Залізний канцлер”.

3. Різні [графемні, фонемні, морфемні та лексемні] модифікації офіційних особистих імен та прізвищ реальних осіб [так звані відантропонімічні прізвиська], наприклад:

Andrea Ypsilanti → *Frau Tricksilanti* [88, с. 90]

Таке прізвисько отримала кандидат на пост прем'єр-міністра землі Гессен за спробу ввести в оману виборців під час передвиборчої кампанії.

Peer Steinbrück и *Frank-Walter Steinmeier* → *Stones* [87, с. 126].

Так прозвали колишніх міністра фінансів та міністра закордонних справ ФРН на підставі першої частини їхніх прізвищ.

4. Штучні [спеціально сконструйовані] та «чужі» імена, що використовуються для вторинної, метафоричної номінації особи, наприклад:

der Cäsar [88, с. 79]

У фрагменті також спостерігаємо вживання одного з прізвиськ політика від СДПН Франца Мюнтеферінга.

5. Іменування загальнооцінного характеру, які можуть бути застосовані до багатьох індивідів і які не виражають статичних якостей об'єкта номінації, наприклад:

der Papst → *der Literatur-Papst* [90, с. 456].

У фрагменті вжито прізвисько найвідомішого німецького літературного критика на ім'я Марсель Райх-Раніцкі.

У нижченаведеному фрагменті так прозвали представниками червоно-зеленої коаліції колишнього міністра закордонних справ ФРН Йошку Фішера за прагнення висловлювати з будь-якого приводу свою особливу думку:

Gottvater [92, с. 45]

У свою чергу остання група іменувань, прізвиськ, що переносяться на інших осіб, може бути поділена на такі підгрупи залежно від ознаки, що лежить в основі **метафоричної номінації**:

1) Професійна приналежність, наприклад:

Pillenfritze – аптекар [93, с. 78],

Artikelfritze – журналіст [93, с. 12].

2) Територіальна приналежність (з прикладу одного з прізвиськ Гельмута Коля), наприклад:

Der Mann aus Mainz [95, с. 230].

3) Особливості зовнішності:

– зріст, наприклад:

der schwarze Riese [94, с. 96].

У фрагменті спостерігаємо вживання одного з прізвиськ Г. Коля, пов'язане з його високим зростом та приналежністю до ХДС;

der laufende Meter [94, с. 59].

Тут репрезентовано прізвисько тренера футбольного клубу «Баварія» Деттмана Крамера, яке він отримав через дуже маленький зріст;

– статура, наприклад:

der Dicke [91, с. 34].

Це прізвисько повоєнного міністра економіки ФРН Людвіга Ерхарда;

– хода, наприклад:

Pinguin [91, с. 89],

Enten-Sepp [91, с. 35].

– фізичні можливості, наприклад:

Faust aus Stein [91, с. 42].

Прізвисько багаторазового чемпіона світу з боксу Р. Дурана;

– оцінка зовнішності в цілому, наприклад:

Sympath [91, с. 234],

Süßling [91, с. 245],

Mr. Wunderbar [91, с. 135].

4) Особливості окремих частин тіла:

– форма голови, наприклад:

Birne [91, с. 25].

У фрагменті спостерігаємо вживання одного з прізвиськ Гельмута Коля;

– форма носа, наприклад:

Eule [91, с. 25],

Nasenbär [91, с. 189],

Mops [91, с. 125].

– форма губ, зубів, наприклад:

Fader-Gaul [91, с. 85],

Schnullermund [91, с. 236].

– шкіряний покрив, наприклад:

Sommersprossen-Jenny [91, с. 267],

Pickel-Robert [91, с. 143].

– зачіска та колір волосся, наприклад:

der Mann mit der antiquierten Frisur [91, с. 109].

Прізвиськове найменування одного з лідерів СДПН Франца Мюнтеферінга. Сюди також можна віднести такі метафоричні вирази, як: *der blonde Hans* [91, с. 99], *Igelkopf* [91, с. 56], *Zopf-Schulz* [91, с. 326];

– наявність бороди або вусів, наприклад:

Spitzbart [91, с. 236].

Прізвисько колишнього лідера НДР, голови СЄПН Вальтера Ульбріхта.

– форма очей, наприклад:

Schielaug [91, с. 222].

– форма ніг, наприклад:

Klumpfuß [91, с. 67].

– голосового апарату, наприклад:

Gold-Kehlchen [91, с. 111].

5) Сприйняття людини в цілому за її внутрішніми та зовнішніми якостями, наприклад:

Mr. Sonnenschein [87, с. 223],

Dr. Chaos [87, с. 23],

Engel [87, с. 89],

Früchtchen [87, с. 123].

6) Особливості одягу, взуття, аксесуарів, наприклад:

Brioni-Kanzler [87, с. 87].

Прізвисько Герхарда Шредера, мотивом виникнення якого стала надмірна любов федерального канцлера до названої дорогої марки верхнього одягу.

7) Політична приналежність, наприклад:

der Schwarze Riese [87, с. 278].

Одне з прізвиськ Г.Коля, яке він отримав внаслідок приналежності до ХДС та у зв'язку з його високим зростом.

8) Ставлення до роботи, професіоналізм, характеристика працездатності, наприклад:

Arbeitsmaschine [87, с. 9],

Allzweckminister [87, с. 5],

Monsieur 100 000 Volt [87, с. 90],

Baurat Langsam [87, с. 43].

9) Інтелект, розумові здібності, наприклад:

der Kopf [88, с. 34],

Scharfsinn [88, с. 100],

Einstein [88, с. 12],

der schnelle/langsame Brüter [88, с. 6],

Gehirnakrobat [87, с. 69].

10) Вік, наприклад:

der Alte [87, с. 33].

Прізвисько колишнього канцлера ФРН Конрада Аденауера.

11) Соціальне становище, наприклад:

Baron von Habenichts [88, с. 34].

12) Особливості мовлення, наприклад:

– загальні особливості говоріння, включаючи темп мовлення і т.д.,

наприклад:

der Mann mit dem rollenden “r” [88, с. 68].

Прізвиськове найменування одного з лідерів СДПН Франца Мюнтеферінга.

Frau Kalaschnikow [88, с. 37].

У фрагменті представлено найменування жінки, яка дуже швидко і енергійно розмовляє.

– стереотипність мови, що передбачає характерні вирази, наприклад:

Mr. Njet [88, с. 57].

У фрагменті репрезентовано прізвисько колишнього міністра закордонних справ СРСР А.А.Громико.

13) Риси характеру, особливості поведінки, наприклад:

Gerneklug [97, с. 25], *Trotzkopf* [97, с. 129],

Gernegroß [97, с. 27], *Eisberg* [97, с. 32],

Froschblut [97, с. 44], *Brausekopf* [97, с. 15],

Zornkönig [88, с. 189], *Ellbogenminister* → *Franz Josef Strauss* [88, с. 34].

14) Хобі, схильності та звички, наприклад:

Bücherwurm [97, с. 38].

15) Національна приналежність, наприклад:

Fritz [97, с. 47].

Як відомо, Фріц є найпоширенішим іменуванням німців під час світових воїн.

У свою чергу застосування автомобільних метафор, які стають антропоморфними, є наслідком тієї особливої ролі, яку відіграють як автомобіль, так і футбол у німецькому житті. Авто та футбол стали в Німеччині своєрідними ментально-визначальними факторами повсякденного

життя, особливо її чоловічої частини, що зумовило високу популярність та вживаність відповідних мовних засобів [Weinrich, с. 67]. Відтак, автомобільна метафора служить для емоційно-оцінного з елементами гумору позначення предметів та явищ, а також осіб як у загальнорозмовній, так і в розмовно-галузевій лексиці.

Відомо, що засоби створення комічного, гумор у поєднанні з експресивною оціночністю відображають своєрідність і традиції тих, хто розмовляє відповідною мовою. Так, гравець, який організовує гру в передній лінії атаки, отримує позитивно-оцінну номінацію з елементами комічного *Ankurbler*:

Versuchte sich dafür immer häufiger als 'Ankurbler' für das Spiel nach vorn [86, с. 123].

Це похідний іменник від дієслова *ankurbeln* (застаріле поняття «заводити мотор за допомогою рукоятки», «кривого стартера», як казали раніше водії-професіонали) [Siever, с. 54] позначає як у спорті, так і в економіці дійову особу (*nomina agentis*), що «розкручує» будь-яку справу (відповідно гру).

Для гравця, який веде і організує гру команди [часто позначається терміном *Spielmacher*], було винайдено складне утворення *Mittelfeld-Motor*, що складається з футбольного терміна *Mittelfeld* як компонента-означувача і автомобільного терміна *Motor* як основного компонента, наприклад:

Spielmacher:

Der Wechsel-Wirbel um Torsten Frings beim BVB...Gestern kehrte der Mittelfeld-Motor von der Nationalelf zurück [91, с. 89].

Отже, засоби створення комічного, гумору у поєднанні з експресивною оціночністю відображають своєрідність і традиції німецького народу. Серед специфічно-німецьких засобів створення оціночно-гумористичного можна виділити антропологізацію автомобільних метафор. Так, автомобільна метафора служить для емоційно-оцінного з елементами гумору позначення осіб та їх дій у загальнорозмовній і в розмовно-галузевій лексиці [Kohl, с. 6].

Це також підтверджує тезу про те, що розмовно-забарвлену мову футболу можна розглядати як репрезентанта німецької розмовної мови загалом.

2.2 Типологічні характеристики метафоричних номінацій людини (негативні конотації) у німецькомовному журналі “Der Spiegel”

Дослідження негативних [пейоративних] найменувань особи, виражених субстантивними метафорами німецької мови, показало доцільність їхнього поділу на дві групи, що перетинаються: «найменування особи за біологічними ознаками» та «найменування особи за соціальними ознаками» [34, с. 115]. Цей підрозділ представляє собою тематичну класифікацію конститuentів першої із зазначених груп.

Такий підхід до розгляду метафор зі значенням пейоративного [з негативною оцінкою] найменування людини дозволяє унаочнити, які властивості людської особистості, риси характеру, особливості зовнішності та поведінки зазнають у німецькому суспільстві негативної оцінки.

Група «найменування особи за біологічними ознаками» у досліджуваній метафориці німецької мови налічує 200 субстантивних метафоричних одиниць. Серед них розглянемо тематичні групи [далі ТГ], виділені на підставі тієї чи іншої біологічної ознаки:

1. Гендер: гомосексуаліст, жінка, чоловік, стара діва, людина.
2. Вік: розпещена дитина, шмаркач, стара карга, старий хрич.
3. Розумові здібності: дурень, йолоп, ідіот, розумник.
4. Якості характеру: балакун, веселун / блазень, вискочка, грубіян, зануда / нудний тип, легковажна / безпутна людина, лицемір / двуличний, моральний інвалід, зухвалець / вискочка, наївна людина, ніжинка, неотесаний тип, нерішуча людина, підкаблучник, підозріла особа, пройдисвіт / проноза,

байдужа людина, розсіяний / забудькуватий / слабак, шибеник, шибайголова / запальна людина, пліткар, боягуз, затятий чоловік, тупий, хитрун.

5. Пороки: випивака, грішник / безбожник, розпусник.

6. Зовнішність/фізичні дані: волохатий чоловік, глуха тетеря, дохляк, дилда/верзила, карлик, кривобока людина, нечупара/грязнуля, піжон/франт, товстун, увалень/чурбан, урод[ина]/потвора [3].

Зупинимось докладніше на лексичних та семантичних особливостях складових, об'єднаних загальним значенням.

Найменування людини за гендерними характеристиками та метафоричні найменування за тематичною групою «Вік», що перетинаються з ними, включають також позначення сексуальних меншин, яких носії сучасної німецької мови позначили як осіб третьої статі:

das dritte Geschlecht [99, с. 346].

До них входять як чоловіки, так і жінки, наприклад:

ein warmer/schwuler Bruder [95, с. 234];

ein kesser Vater – «лесбійка з чоловічим типом поведінки» [95, с. 435].

Крім значної кількості пейоративних найменувань осіб похилого віку ілюстрацією популярності вікового фактора як основи негативно-емоційної оцінки є велика кількість метафоричних одиниць зі значенням «молокосос», наприклад:

Ein junger Dachs [87, с. 25],

Fuchs, Junge, Spund [87, с. 128-335],

junges Gemüse [87, с. 46],

eine junge Schlange [«змієня»] [87, с. 309];

Muttis Liebling [87, с. 225],

ein unfertiger Mensch [87, с. 267] та ін.

Сема «молодий» зустрічається і в найменуваннях із загальним значенням «вискочка». Наприклад:

Ein halbes Hemd [87, с. 134],

ein junger Gernegroß [87, с. 89],

ein junger Springer [87, с. 259],

ein junger Springinsfeld [87, с. 262].

Серед найменувань, що характеризують людину як біологічну істоту, найбільш численні метафори, що належать до підгрупи «розумові здібності». Групу з 84 метафоричних одиниць становлять найменування, які можуть бути перекладені українською мовою словами «дурень», «бовдур», «ідіот» тощо.

Цікаво, що у складі цієї групи є ряд метафоричних одиниць, які можуть бути найменуваннями лише осіб жіночої статі. Лексичним підґрунтям такої диференціації служить специфіка ядерних іменників, які мають лексико-семантичні варіанти «дурна жінка». Сюди можна зарахувати:

а) деякі зооніми:

eine blöde Gans / Kuh [95, с. 216],

eine alberne Pute [95, с. 453],

б) слово *Ding* «річ», яке стає пейоративним найменуванням жінки лише у складі образного виразу:

ein albernes / dummes Ding [95, с. 122],

в) відантропонімічні іменники зі значенням «дуренька»:

eine dumme Liese / Trine [95, с. 234].

З погляду лексичного наповнення метафори зі значенням «дурняк, дурень» можуть бути поділені на три види:

1. Метафори **першої групи** містять у своєму складі прикметники із загальною інтегруючою семою «дурний»: *dumm*, *albern*, *blöd*, *dämlich*, які, однак, мають диференціюючі семи і не є абсолютними синонімами. Найбільш нейтрально прикметник *dumm*, який визначає людину та її поведінку як недостатньо розумну, є членом опозиції «дурний/розумний». Прикметник *albern* характеризує індивідуума, до якого ставляться як до невинного дурного простачка, позбавленого хитрощів. Подібну оцінку висловлює прикметник *dämlich*, який містить диференціюючі семи «придуркуватий», «незграбний», «невмілий».

Прикметник *blöd(e)*, вжитий по відношенню до людини, виражає більш інтенсивну негативну оцінку, оскільки окрім семи «дурний» він містить семи «бездарний», «неприємний», «дратівливий». Примітно, що ядерними іменниками у метафоричних одиницях цієї групи є лексико-семантичні варіанти зі значенням «дурень». Наприклад:

Ein blödes Huhn [95, с. 453],
eine dumme Nuss [95, с. 453],
ein dämlicher Affe [95, с. 453],
ein blöder Sack [95, с. 453].

2. Метафоричні одиниці **другої групи** містять означення, яке виражає ступінь чи інші характеристики дурості. Ядерні іменники таких метафор мають значення «дурна людина», а означення вносить додаткові дифференціальні семи у загальне значення метафоричної одиниці. Наприклад:

Ein gutmütiger Trottel «простодушний дурник» [98, с. 200],
Narr in Christo «блаженний» [98, с. 124].

3. Метафоричні одиниці **третьої групи** побудовані за принципом заперечення. Їхні ядерні іменники позначають інтелектуально розвиненого індивіда. Другий компонент метафор – заперечення свідчить про неможливість характеристики референта подібним чином. Наприклад:

kein [großes] Kirchenlicht [98, с. 89],
keine Leuchte [98, с. 99],
kein Lumen [98, с. 99].

Пейоративи зі значенням «дурень» можуть застосовуватися в різноманітних ситуаціях, не завжди вказуючи на нестачу розумових здібностей. Це зближує їх із загальними пейоративами, які виражають одночасно етичну, естетичну та моральну оцінку.

Недоумкуватість часто супроводжується впертістю. На це вказує те, що козел *Bock* т у німецькій мові символізує обидві ці якості одночасно:

Ein sturer / steifer Bock [98, с. 43] «впертий».

Найменування *ein eigenwilliger Kopf* [98, с. 78] [букв. «примхлива голова»] показує, що джерело впертості може ховатися в свавіллі і примхливості людини.

На протилежному від дурнів полюсі є розумники. Крім численних словотвірних пейоративів, наприклад, *Allesbesserwisser*, *Besserwisser*, *Klugschwätzer* [98], їх позначають **іронічними метафорами**:

Ein verkanntes Genie «невизнаний геній» [98, с. 53],

Gelehrtes Haus / Huhn «розумник; синя панчоха» [98, с. 57].

Нерідко до семи «розумний» додається значення «далекий від життя», що зближує подібні найменування з підгрупою «дивак», наприклад:

Ein akademisch gebildeter Trottel [98, с. 178],

Ein gelehrter Kauz [98, с. 98],

Ein philosophischer Kauz [98, с. 57].

Відірваним від реальності особистостям близькі розсіяні та забудькуваті люди. Пейоративна оцінка щодо цих людей може змінюватись від іронії, як у випадку з найменуванням *ein zerstreuter Professor* «розсіяний учений чоловік», до несхвалення, наприклад:

Ein vergessliches Huhn / Lieschen «забудькувата жінка» [98, с. 88].

Найбільш сильні негативні емоції викликають ті, чия розсіяність пов'язана з дурістю, наприклад:

Eine rechte Suse «розсіяна дурочка» [98, с. 203].

Найменування *Hans Guckindieluft* «роззява» [98, с. 37] може трактуватися двояко: таких людей засуджують як за неухважність, так і за легковажність. Легковажні та вітряні люди рідко завдають шкоди оточуючим, проте їх поведінка викликає роздратування та несхвалення в суспільстві, де цінується осмислене ставлення до власного життя, статечність та порядок.

Метафоричні одиниці зі значенням «легковажна людина» складаються, як правило, з десемантизованого іменника зі значенням особи, утвореної

шляхом генералізації значення, метонімічного перенесення, апелювання, а також метафоризації: *Huhn* n, *Vogel* m, *Zeisig* m [94, с. 37-108].

Прикметники, що входять до складу цих метафоричних одиниць, є семантичними конденсатами з семою «легковажний, безпутний». Одні мають узуально-закріплені лексико-семантичні варіанти з цим значенням, наприклад, *leichtsinnig*, *windig*. Інші визначення набувають цього значення шляхом переосмислення в рамках відповідних метафоричних одиниць, наприклад:

ein loses Mädchen [94, с. 67].

У найменуваннях із загальним значенням «вітрогон» відображені й інші характеристики, які супроводжують легковажність. Вітрени люди не думають про завтрашній день і марнують життя, наприклад:

Hans Ohnesorg[e] [94, с. 99],

Ein lockerer Vogel / Zeisig «недолугий малий / гуляка» [94, с. 112].

Їх засуджують за нерозсудливість та порожнечу, наприклад:

Hans Unbedacht [94, с. 115],

ein Bruder Leichtfuß «вітреник, безрозсудна людина» [94, с. 56],

Ein windiger Patron / Bursche / Kopf «вітрогон» [94, с. 11-48].

Легковажність стає причиною розпусти, поєднання цих якостей у характері людини відображають метафоричні одиниці з прикметником *liederlich* «1] безладний; неохайний, недбалий, неакуратний; 2] розпусний, безпутний, розбещений», наприклад:

Bruder Liederlich [94, с. 15],

ein Hans Liederlich [94, с. 35],

ein liederlicher Zeisig / Vogel / Kerl / Kumpan «розпусник, безпутна людина» [94, с. 15-79].

Великою кількістю найменувань представлені в метафоричному фонді дволикі, двоєдушні люди і всякого роду пройдисвіти.

Люди, які видають себе не за тих, ким вони є, можуть керуватися різними цілями. Вони «вивертаються», пристосовуються до різних ситуацій, наприклад:

Ein richtiges / wahres Chamäleon [92, с. 127],

Ein chamäleonartiger Mensch [92, с. 345].

Такі люди вдаються до брехні для досягнення власних цілей, наприклад:

Ein falscher Prophet «лжепророк» [92, с. 675].

Улюблений прийом двоєдушних людей – піти в тінь і робити свої справи, не привертаючи до себе зайвої уваги. Наприклад:

Eine graue Eminenz «сірий кардинал» [92, с. 65],

Fuchs und Hase [92, с. 78].

Інший спосіб – приховати свої погані наміри за маскою доброти та людяності, наприклад:

Ein Fuchs / ein Wolf in Schafskleidern / im Schafspelz «лисиця / вовк в овечій шкурі» [94, с. 17-116].

До лицемірів примикають хитруни, які також намагаються приховати свої справи та наміри, наприклад:

Ein schlaues Aas [94, с. 35],

Ein feiner Fuchs [94, с. 85],

Ein schlauer Hund / Kunde / Patron, alter Schwede [94, с. 12-116].

Ті, чия двоєдушність і хитрість не викликають сумнівів, носять найменування «пройдисвіт, проноза, пропалений тип». У цій групі метафор основне семантичне навантаження несуть прикметники, оскільки в більшості випадків ядерними компонентами виступають десемантизовані іменники, що позначають осіб чоловічої статі з негативними характеристиками.

Найбільш численні є метафоричні найменування з означеннями *ausgekocht* «пропалений, пройдисвіт», *durchtrieben* «хитрий, пронирливий», *gerissen* «продувний, хитрий», *gerieben* «хитрий, продувний» [86, с. 124-453].

Наприклад:

Ein ausgekochter Bursche / Bürschen [96, с. 23],
ein durchtriebener Bursche / Vogel / Kerl [96, с. 24],
ein gerissenes Luder [96, с. 65],
ein gerissener Kerl / Kopf [96, с. 43],
ein geriebener Kerl / Bursche [96, с. 76].

На метафоричному переносі засновано також найменування *ein alter Fuchs* «лисиця досвідчений і хитрий звір» [96, с. 28].

Негативні якості пройдисвіта є очевидними для оточуючих. Найменування «підозріла особа» вживається в тому випадку, якщо конкретних доказів поганих намірів чи аморальних вчинків немає, наприклад:

Eine verdächtige Gestalt [96, с. 123],
Eine dunkle / merkwürdige Existenz [96, с. 38],
Ein fauler Kunde [96, с. 118],
stilles Wasser [96, с. 276].

Підлість – якість, яка засуджується в усіх культурах. Метафоричні одиниці зі значенням «негідник» представлені прикладами з прикметником *gemein* «підлий» та образним виразом, заснованим на метафорично-метонімічному перенесенні, наприклад:

Ein gemeiner Hund / Patron [96, с. 67],
ein gemeines Stück [96, с. 232];
Eine kleine Seele «дрібна душонка» [96, с. 221].

Останній вираз може застосовуватися у великій кількості випадків, коли йдеться про порушення моральних та етичних норм. Широкою є сфера вживання найменувань *ein seelischer/geistiger Krüppel* «духовний інвалід» [96, с. 87].

Обидва найменування є семантично взаємопроникливими і виносять негативну оцінку моральним якостям людини. Визначити, який конкретно прояв особистості референта став основою такої оцінки, поза контекстом

неможливо. Це найменування є загальним пейоративом, піднесеним варіантом назви «негідник».

Одним із найпоширеніших «моральних каліцтв», що викликають негативне ставлення, є байдужість і холодність. Їхні власники одержують найменування буквально «байдужа риба»:

Ein kalter Fisch [96, с. 88].

Наступний збірний пейоратив показує, що ця вада може визначати настрої всього суспільства або його окремих груп, наприклад:

Die schweigende Mehrheit [96, с. 59].

Люди, які не мають власної думки та не висловлюють своєї чіткої позиції, викликають несхвалення та засудження. Вказівкою на це є пейоративні метафори *weder Fuchs noch Hase* [96, с. 89], *weder Fleisch noch Fisch* [97, с. 55] та *nichts Halbes und nichts Ganzes* із загальним значенням «ні риба ні м'ясо» [97, с. 78].

З іншого боку, людина, яка намагається виявити своє «Я» у будь-якій ситуації, викликає роздратування. В українській мові для нього існує найменування «у кожній бочці затичка», у німецькій *Petersilie auf allen Suppen* [букв. «петрушка у кожному супі»] [96, с. 178].

Негативна оцінка в найменуваннях «пухля, слабак» виноситься людині, яка не вміє відстояти свою думку, виявляє слабкість, наприклад:

Ein schlapper Hund / Heini [96, с. 122],

Ein linker Vogel [96, с. 236],

ein lahmer Sack / Heini [96, с. 168].

Причина безвольності й слабкості може ховатися в інертності і млявості людини або в надмірній добродушності та наївності, наприклад:

Morsche Knochen букв. «гнилі / старі кістки» [96, с. 109],

Ein rechtes / gutmütiges Schaf букв. «справжня / добра овечка» [96, с. 212].

Найменування цього синонімічного ряду можуть залежно від ситуації позначати як моральну, так і фізичну слабкість референта. Так, МО *ein*

blinder Hesse [89, с. 245] має пейоративні лексико-семантичні варіанти «бовдур» та «пухля».

Боягузи засуджуються так само, як і слабаки. І ті, й інші не можуть постояти за себе і пасують перед труднощами. Як і в українській мові, прояв боягузливості асоціюється у німців з поведінкою зайця. Основа *Hase[n]* є частиною складних слів, наприклад:

Hasenart «боягузтво» [89, с. 29],

Hasenfuss / Hasenherz «боягуз» [89, с. 30].

Ця метафора зустрічається і в найменуваннях осіб у складі наступних МО:

Ein wahrer Hase [89, с. 24],

Hans Hasenfuß «боягуз» [89, с. 25].

Інші найменування з цим значенням мають у складі прикметник зі значенням «боягузливий, малодушний»:

Ein feiger Bube / Mensch / Hund [89, с. 22].

Метафоричне найменування *ein Esel in der Löwenhaut* [89, с. 35] має складнішу семантичну структуру, оскільки характеризує боягузливого дурня, який приховує свою неспроможність за маскою напускної могутності.

Прояви моральної слабкості фіксують також найменування «нерішуча людина» та іронічне позначення літературного походження, наприклад:

Eine schwankende Gestalt [89, с. 31],

kein Mann von raschen Entschlüssen [94, с. 78],

ahnungsloser Engel «наївний ангел» [89, с. 15].

Наївності протиставляється недовірливість, зайвий ступінь якої піддається глузуванню, наприклад:

Ein ungläubiger Thomas букв. «Хома невіруючий» [89, с. 389].

Особливе неприйняття викликають недоторки, які відкрито демонструють свою делікатність і примхливість. Наприклад:

rohes Ei [89, с. 34],

Die gekränkte / beleidigte Leberwurst [89, с. 45],

Die Prinzessin auf der Erbse [89, с. 67],

Ein Kräutchen Rühr-mich-nicht-an [89, с. 89].

Антиподами слабаків, боягузів та безвільних людей виступають нахаби. Для таких осіб немає ні внутрішніх, ні зовнішніх обмежень, вони безцеремонні і роблять усе, що вимагають їхні інтереси. У мовному плані це виражає прикметник *frech* «зухвалий, нахабний, безцеремонний».

Воно є семантичним центром метафор з десемантизованими іменниками у якості ядра, наприклад:

Ein freches Aas / Luder [95, с. 33],

frecher Heini / Hund / Kerl [89, с. 34],

Eine freche Kröte / Nudel / Rübe [89, с. 35],

Ein freches / dreistes Stück [89, с. 35].

Переважно до жінок відноситься МО з іменником *Kröte*, до підлітків – МО з ядром *Rübe*, юнаків позначають метафорою *ein frecher Dachs* [89, с. 43]. Інші одиниці не диференціюються за статевою та віковою ознакою.

Проміжне становище між нахабниками і людьми, яких називають «шибайголова», займають шибеники, наприклад:

Ein Engel mit einem B davor [89, с. 67],

Ein kleiner Teufel / Strick [89, с. 109].

Ці найменування можуть використовуватися як у жартівливому контексті, так і висловлювати несхвалення. Це пояснюється тим, що об'єктом номінації тут є діти, на чиї витівки часто дивляться «крізь пальці».

У дефініції слова «зірвиголова» Глумачного словника німецької мови зазначені такі характеристики: «розпачлива людина» і «великий бешкетник» [93, с. 123]. Під «відчайдушним» тут розуміється «сміливий до нерозсудливості» [93, с. 124]. Саме зайвий прояв такої позитивної якості, як сміливість, спричинив негативну оцінку в наступних найменуваннях:

Ein gewieftes Bürschen [93, с. 14],

Ein gerissener Kopf [93, с. 84],

tolles Haus [93, с. 37].

Крім відчайдушності таких людей може характеризувати зайва гарячість і запальність, неспокійність і навіженість (переважно про жінок та підлітків), наприклад:

Bruder Hitzig [91, с. 37],

Hans Röhrup [91, с. 39],

ein unruhiger Geist [91, с. 56],

eine wilde Hummel [91, с. 38],

eine verdrehte Schraube [91, с. 231].

Ще одна позитивна якість, яка сприймається негативно в надто сильному прояві, – це веселощі. Найменування «веселун» служить виразом пейоративної оцінки в тих випадках, коли веселощі сприймаються як недоречні або зайві. Ще одна форма веселощів пов'язана в німецькому суспільстві з негативною оцінкою. Йдеться про ситуації, коли об'єктом веселощів і глузувань стає якась особа, яка свідомо грає цю роль. Таких людей називають *Hans Wurst* [93, с. 109] «клоун, блазень». На негативне сприйняття такої поведінки вказують також метафоричні одиниці з компонентом *Narr* «дурень», які використовуються у схожих ситуаціях, наприклад:

So ein alberner Narr! «Ну і блазень гороховий!» [91, с. 230],

Sich zum Narren machen [91, с. 231],

den Narren machen [spielen] «зображати блазня, блазнювати, дуріти» [91, с. 231].

Так, з одного боку, людина засуджується за втрату почуття власної гідності. З іншого боку, це почуття може набути гіпертрофованої форми і стати марнославством. Самовпевненість і зарозумілість, які супроводжують цю ваду, стають підставою негативною оцінки в наступних найменуваннях із загальним значенням «славолюбна людина»:

Ein aufgeblasener Tropf [91, с. 276],

ein aufgeblasenes Nachthemd [91, с. 223],

ein eitler Affe [91, с. 118],

das liebe Ich [91, с. 127].

Усі перелічені вище недоліки людини, що стали підставою негативної оцінки, є якостями характеру та особливостями світогляду особистості. Вони піддаються засудженню з погляду моралі та етики. Крім них існують і численні вади, що виникли під впливом зовнішніх спокус. Людей, схильних до них, називають такими словами:

Ein gottloser Mensch «безбожник» [91, с. 276],

ein alter Sünder «затятий грішник» [91, с. 299],

kein Kostenverächter «людина, яка не відмовляється від задоволень» [91, с. 165],

kein Heiliger «не святий» [91, с. 122],

ein verirrtes / verlorenes Schaf «заблудла вівця» [91, с. 279].

Як показав аналіз, метафоричні одиниці зі значенням «випивоха» утворюють численну групу [12 одиниць]. Наприклад:

Ein Bruder Saufaus [91, с. 327],

Ein Nasser Bruder [91, с. 128],

Ein Fass ohne Boden [91, с. 127],

eine schwankende Gestalt [91, с. 178],

Hans Immerdurst [91, с. 219],

Ein versoffenes Genie / Huhn [91, с. 227],

Eine durstige Kehle / Seele [91, с. 89],

Ein stiller Genießer [91, с. 128].

Безперечно, така кількість метафоричних найменувань є результатом не тільки і не стільки негативного ставлення до любителів випити, а й популярністю цього проведення часу в Німеччині. На це вказують і численні прислів'я на цю тему. Наприклад:

“*Deutschen können alle Plagen, aber keinen Durst vertragen*” [89, с. 346] (букв. «Німці можуть винести будь-які муки, крім спраги») і т.д.

Людина як суспільна істота постійно перебуває у контакті з оточуючими. Навички спілкування необхідні кожній людині, щоб почуватися

комфортно у колективі. Норми мовної поведінки засуджують людей за занудство, зайву балакучість, грубість та злий язик.

Зануда і некомпанійська людина часто стає причиною роздратування та об'єктом ворожості [3,4], наприклад:

Ein müder Sack [91, с. 327],

ein schlechter Gesellschafter [91, с. 176],

Eine trübe Tasse [91, с. 354],

eine alte Tante [91, с. 378].

Його сумний вигляд псує настрої оточуючим, наприклад:

Ein Ritter von der traurigen Gestalt букв. «лицар сумного образу» [91, с. 121],

Ein trauriger Sack / Mond «зануда» [91, с. 309].

У його присутності люди починають нудьгувати і мріють скоріше його позбутися, наприклад:

Eine richtige Schlaftablette букв. «справжнє снодійне» [91, с. 308],

Ein langweiliger Peter «зануда» [91, с. 237],

keines Menschen Freund «некомпанійська людина» [91, с. 37].

Болтуни втомлюють своєю багатослівністю, наприклад:

Ein alter Schwätzer «старий [невиправний] балакун» [91, с. 337],

Ein richtiger Labersack / Laberkopf «балакун, пустомеля» [91, с. 135].

Балакучість може супроводжуватися любов'ю до пліток і пересудів, наприклад:

Ein altes Waschweib «балакун(ка), пліткар(ка)» [87, с. 327],

Die bösen Zungen «злі язики» [87, с. 340].

Численні синонімічні ряди зі значенням «грубіян» (напр., *Flegel m*, *Grobian m*, *Rüpel m*, *Buffke m*, *Fläz m*, *Rülps m* «грубіян, хам, мужлай») продовжують метафоричні одиниці з тим же значенням, наприклад:

Ein rechter Grobian [87, с. 126],

Ein krasser Fuchs [87, с. 128],

Ein grober Kerl / Klotz [87, с. 217].

Зовнішній вигляд людини не міг не стати об'єктом оцінки. Як і у багатьох випадках, метафоричні одиниці (далі МО) цієї групи утворюють смислові опозиції, членами яких стають протилежні ознаки. Метафори, що характеризують зовнішність людини, можна розділити на наступні різнополюсні пари: чепурунок – нечупара, карлик – дилда, товстун – дохляк.

Eine hässliche / alte Eule «потвора» [87, с. 128],

ein hässliches Entlein «бридке каченя» [87, с. 129],

wandelndes Fragezeichen «негарна дівчина» [87, с. 120],

Arsch mit Ohren «володар некрасивого обличчя» [87, с. 28],

eine Leiche auf Urlaub [87, с. 133],

ein lebender Leichnam [87, с. 134].

Потворності традиційно протиставляється краса, а ця якість рідко піддається негативній оцінці. Проте в німецькому лексиконі існує словотворчий пейоратив зі значенням «красень», наприклад: *Schönling* m [87, с. 303]. Спеціалізований пейоративний суфікс *-ling* вказує на негативну оцінку якості, вираженої основою *schön* «гарний».

Отже, чепурунам та піжонам протиставляються нечупари і грязнулі, а також люди, які не вміють одягатися зі смаком, наприклад:

Ein feiner Emil / Hund / Pinkel [88, с. 35],

ein feines Aas / Luder [88, с. 36],

ein lackierter Affe [88, с. 12],

Eine lässige Braut [88, с. 28],

eine liederliche Liese [88, с. 45],

Bruder / Hans Liederlich [88, с. 48],

ein reines Ferkel [88, с. 58],

Bunte Kuh «строкато одягнена жінка» [88, с. 79],

Bunter Ochse «павич (про строкату і не зі смаком одягнену людину)» [88, с. 67].

Люди високого зросту піддаються глузуванню так само, як і невисокі, наприклад:

Ein langes Elend / Gestell / Laster [88, с. 77],

ein langer Laban / Lulatsch «дилда, каланча» [88, с. 73],

Eine halbe Portion «від горшка два вершка» [88, с. 89],

ein abgebrochener Riese / kleiner Knopf / kein Riese «коротун» [88, с. 53].

Зайва вага може стати підставою пейоративної оцінки так само, як і надмірна худорлявість. Наприклад:

Eine richtige Tonne [88, с. 67],

eine dicke Nude [88, с. 43],

ein dicker Brocken [88, с. 52],

eine dralle Braut [88, с. 53],

eine Venus von Kilo «товстун» или «товстуха» [88, с. 78].

Ein dürres Gestell [88, с. 90],

ein wandelndes / dürres Gerippe «дохляк» або «доходяга» [88, с. 89].

Судження про зовнішність людини є результатом естетичної оцінки. Якості характеру та поведінка людини, її ставлення до оточуючих є об'єктом етичної оцінки. Проміжне положення займає ряд пейоративних найменувань зі значенням «селяк(чка)». Ці найменування характеризують людей, які, крім відсутності хороших манер, виділяються своєю незграбністю і неохайним зовнішнім виглядом або невіглаством, наприклад:

Ein ungeleckter Bär «груба, неохайна людина» [88, с. 100],

Unschuld vom Lande «наївна сільська дівчина» [88, с. 109].

Ці характеристики зближують їх із пейоративами зі значенням «телепень, опецьок», у яких домінує естетична оцінка зовнішніх характеристик людини, наприклад:

Ein rechter Bär [88, с. 37],

ein steifer Bock «нескладна, незграбна людина» [88, с. 65],

Eine lahme Ente «неповоротка жінка» [88, с. 90],

Hans Taps «телепень; ведмідь» [88, с. 31].

Отже, метафори з пейоративною оціночністю, виділені в групу «найменування особи за біологічними ознаками», характеризують людину за

статевими та віковими ознаками, ґрунтуються на її зовнішніх даних, фізичних можливостях та якостях характеру. У цих найменуваннях відбивається негативна оцінка людських вад і розумових здібностей.

Безсумнівно, метафоричні одиниці становлять лише частину пейоративів, що позначають людину, тому їх тематичний розподіл неспроможний повною мірою відобразити все розмаїття людських вад і якостей, які викликають негативні емоції. Проте, у фразеологічному фонді відбито найбільш значні риси, негативне ставлення до яких формувалося протягом багатьох років.

2.3 Стилiстичні можливості метафоричних номінацій на основі лексикографічних джерел

Для аналізу було відібрано словникові одиниці, представлені як метафоричними єдностями та сполученнями, так і номінаціями представників обох статей. При зверненні до плану вираження у матеріал були включені словникові одиниці, що містять такі елементи:

– лексеми *Mann/Frau, Junge/Mädchen, Weib* і т.д., наприклад:

ein gehörnter Ehemann – чоловік-рогоносець,

ein spätes Mädchen – немолода незаміжня жінка,

die blauen Jungs – морячки, матросики,

eine Frau nach Maß – жінка з ідеальною фігурою [91, с. 109-254].

– образна номінація статі, наприклад:

ein blondes Gift – чарівна блондинка,

eine fesche Katze – химерно одягнена жінка,

kaltes Gemüse – нетемпераментна дівчина [94, с. 34-78].

Розмовно-забарвлені номінації людини та метафоричні одиниці демонструють певну тенденцію: для жінки будь-яке порівняння з чоловіком

є позитивним, це підвищує її статус. Тоді як для чоловіка будь-яке порівняння з жінкою має негативну оцінку, наприклад:

guter Kerl – чуйна дівчина, «свій хлопець» [88, с. 46],

selbst ist der Mann – сама з усім справляється [88, с. 77].

Метафоричні номінації людини містять яскраві маркери співвіднесеності зі статтю у плані вираження, наприклад:

eine Frau auf Zeit – кохана, коханка,

ein leichtes/billiges Mädchen – дівчина легкої поведінки,

ein Mann der Feder – людина розумової праці, журналіст,

ein werdender Vater – майбутній батько [88, с. 46-178].

Входячи до складу лексичної системи мови та її антропонімікону, жаргонні метафоричні найменування мають поряд з офіційними номінаціями мають як загальні, так і диференціальні ознаки. До загальних ономасіологічних ознак, властивих двом названим розрядам антропонімічної номінації, належать:

- 1) вторинність номінації,
- 2) яскраво виражена референтність,
- 3) нестійкість,
- 4) стилістична зниженість,
- 5) ненормованість,
- 6) коннотативність,
- 7) словотвірна okazional'nost' [Reinke, с. 423]

Розглянемо їх детальніше, проілюструвавши відповідними прикладами.

Вторинність номінації.

Неофіційні варіанти метафоричного іменування особи можуть виникати на основі вторинної номінації з використанням апелювальної лексики, наприклад:

Hering [96, с. 112],

Spitzbart [96, с. 224],

Specki [96, с. 226].

У цьому випадку для іменування особи використовуються переосмислені апелятивні номінації (семантичний спосіб).

Яскраво виражена референтність.

В ономастиці під терміном «референція» традиційно розуміють той індивідуальний об'єкт, якому присвоюється власна назва [Levytska, с. 60]. Прояв ознаки «яскраво виражена референтність» у метафоричних найменувань людини можна розглядати з погляду іменування особи за індивідуальною, характерною лише їй ознакою, і навіть як можливість номінації за допомогою актуалізації ознак прецедентного оніму, наприклад:

Dicki «товстун» [93, с. 33],

Dr. Strom «електрик» [93, с. 78],

Sherlock Holmes «у всьому розуміється» [93, с. 123],

Goethe «пише вірші» [93, с. 89],

Mozart «грає на скрипці» [93, с. 90].

На відміну від офіційних імен, неофіційні метафоричні іменування не обов'язково супроводжують людину до кінця її життя. Безумовно, найяскравіше референтність проявляється у прізвиськових найменуваннях.

Нестійкість.

На відміну від офіційних імен, неофіційні іменування не обов'язково супроводжують людину до кінця її життя:

Tomate «любив у дитинстві томати» [93, с. 131],

Taucher «колись упав у колодязь» [93, з. 136].

Детерміновані певною ознакою, неофіційні найменування не мають сталості і можуть бути легко замінені на нові, тобто вони не статичні за своєю суттю. У той час, як їх статичні прототипи – офіційні іменування, допускають заміну тільки в порядку, встановленому законодавством відповідної країни [Schlobinski, с. 176]. Багато людей протягом життя мають неофіційні метафоричні номінації різної тривалості. Вони можуть бути як словами одноразового вживання, створеними для миттєвих потреб комунікації і які можуть прожити не довше, ніж триває мовленнєвий акт, так

і номінантами, які регулярно вживаються в мовленні, що рано чи пізно фіксуються словниками.

Стилістична зниженість.

Офіційні власні імена з точки зору стильового забарвлення є нейтральними. Для вираження однієї й тієї ж ознаки, що проявляється у прізвиськових характеристиках, у розмовному мовленні можливе використання синонімічних одиниць. У сфері експресивної лексики з найбільшою силою проявляється один із найцікавіших семантичних процесів, так званий процес синонімічної аналогії [Piiirainen, с. 98].

Подібно до того, як в українській мові зустрічаються лексичні одиниці «горлодер – горлопан», «пустобріх – пустослів – пустозвон – пустомеля», «безголовий – безмозкий» [Поздняков], так і в німецькому повсякденному мовленні серед афективних слів виявляються значні пласти одного й того ж синонімічного ряду. Наприклад:

Minihirn – Denkwerg – Nullchecker – Dünnbrettbohrer – Primelkopf [99, с. 109];

Eisberg – Kühlschränk – Froschblut [98, с. 35];

Sturer Bock – steifer Kopf – Betonkopf – Gipskopf [99, с. 209];

Quatschheini – Quackelhans – Quasselhans – Klatschliese – Schwatzmaul [99, с. 225].

Досліджуючи метафоричні одиниці, що використовуються в прізвиськовій характеристиці людини в повсякденному мовленні сучасної німецької мови, виділяємо цікаву закономірність, а саме: чим більшою стилістичною зниженістю характеризується лексична одиниця, тим більшою експресивністю вона володіє. До того ж, незвичайна організація мовлення актуалізує та посилює її виразність [Сокол, с. 174].

Ненормованість.

Ця ознака проявляється насамперед в лексичному складі окремих соціолектів, зокрема у вокабулярі декласованих елементів. Дані метафоричні

одиниці виходять за межі літературної мови та відносяться до грубої лексики, наприклад:

Fickhengst «секс-жеребець» (*geschlechtlich sehr aktiver Mann*) [99, с. 236],

Arschtrompeter (*Mensch, der Darmwinde laut entweichen lässt*) [99, с. 109].

Коннотативність. Неофіційні іменування особи як стилістично марковані знаки відрізняються яскраво вираженою коннотативністю, наприклад, порівн.:

Lieschen → *Elizabeth* (меліоративність) [99, с. 77],

Lieschen «дурна дівчина», «дівчиця легкої поведінки» [99, с. 78],

Heini «балбес» (пейоративність) [99, с. 54].

Ми поділяємо думку вчених, які у структурі метафоричного іменування виділяють широкий набір коннотативних нюансів:

1) усвідомлення умов мовлення, у яких доречно використовувати найменування [неофіційна сфера спілкування, форма пред'явлення: в очі, за очі, віч-на-віч];

2) емпатія номінатора та його раціонально-оцінне ставлення до іменованого, що сигналізує про ціннісну орієнтацію суб'єкта номінації;

3) емотивне ставлення іменованого як до позначуваного, так і до форми позначення, які свідчать про психологічне сприйняття ним образу, який асоціює ім'я і закріплений за ним фрагмент дійсності [Hehl].

Образність у прізвиськах створюється на основі вторинної номінації. Образна сітка формується через сприйманий світ і зумовлює певне суб'єктивне ставлення мовця до об'єкта номінації, наприклад:

Zucker «дівчинка-цукерка» [99, с. 678],

Singvogel «донощик» [99, с. 458].

Яскраво виражену коннотативність мають прізвиськові метафоричні іменування, що мають в основі номінації апелятив, наприклад:

Quatschkopf "Schwätzer" [99, с. 789],

Dreckokrat "Pseudo-Demokrat" [99, с. 178].

Оціночні іменування є результатом актуалізації оцінних сем коннотативного аспекту значення слова. Експресивні конотації, властиві окремим розрядам іменувань людини, служать для виразності, обумовленої самою сферою комунікації, наявністю у смисловій структурі імен експресивного компонента, сутністю мови як засобу взаємодії двох систем – мови та людини.

У процесі номінації в оцінці позначуваного спостерігається, зазвичай, сукупна дія думки і почуття, оскільки людина – це емоційне істота, здатна створювати і видозмінювати мову, що найяскравіше проявляється у розмовному мовленні. Бажання того, хто позначає чи іменує виділити, посилити оцінний зміст мовного засобу, привернути увагу співрозмовника і цим надати прагматичного впливу, веде до того що, що у розмовному мовленні експресивність набуває особливого значення і стає домінуючою.

При цьому мотив номінації не завжди очевидний, він може бути незрозумілим сторонній особі, може забуватися, стиратися, наприклад:

PH-ler «студент педвузу» (*PH*– Pädagogische Hochschule) [88, с. 104].

Тим не менш, внутрішня форма, особливо в прізвиськових найменуваннях, є стрижнем експресивності, наприклад:

Schwachmatikus «двоєчник» [88, с. 113],

U-Boot «донощик» (*Unterseeboot* «підводний човен») [88, с. 104].

Семантично мотивовані прізвиська відрізняються від формально мотивованих своєю яскравою експресивністю та емоційністю, наприклад:

Poporapa [88, с. 97],

Arschvater [88, с. 22].

Словотвірна okazіональність.

Okazіоналізм – це слово, утворене за непродуктивною моделлю, що використовується тільки в умовах даного контексту [Вак, с. 46]. Так, сімейний антропонімікон частково представлений антропооказіоналізмами, основна функція яких полягає у вираженні любові, уподобання, ніжності до об'єкта номінації. Похідні варіанти, утворені від будь-якої частини основи

повного найменування, зазнають часткової або повної фонетичної зміни, обумовленої індивідуальними особливостями сприйняття та вираження ласкавості, наприклад:

“*Ach!*” *sagte ich ganz überrascht und war sprachlos über die Wünsche meiner lieben Frau Elizabeth* [aus *Elizabeth wurde Ibeth, daraus wurde Itzenplitz*] [87, с. 236].

При оказіональному словотворі, як правило, змінюється фонемний склад мотивуючих лексичних одиниць, наприклад,

а) перестановка фонем в особистому або фамільному іменуванні з можливою заміною деяких із них, наприклад:

Caruso → *Kraus* [фамільний онім/іменування] [87, с. 23],

б) зміна порядку фонем на зворотний, наприклад:

Gnagflow → *Wolfgang* [87, с. 36].

Нарешті, відфамільні прізвиська можуть виникати:

– на основі відновлення епоніма прізвища, ремотивації основи, яка слугувала колись базою для утворення прізвища, наприклад:

Erbse → *Erbacher* [87, с. 44],

Grube → *Gruber* [87, с. 67],

Linde → *Linder* [87, с. 79].

– внаслідок неомотивації на паронімічній основі, тобто на основі звукової асоціації особистого або фамільного імені з апелятивом, наприклад:

Killermeier → *Hillermeier* [87, с. 90].

Таким чином, залежно від ситуації одна і та сама людина може іменуватися різними способами і кожна форма її іменування є соціально детермінованою.

Функціонально-стилістичні варіанти найменування характеризують людину, як правило, з позиції того чи іншого соціального середовища. Це дозволяє говорити про соціальну детермінованість досліджуваних утворень. У свою чергу, це виявляється в тому, що для кожного соціуму є характерною своя соціальна маркованість номінацій, є типовим свій соціальний тон, який,

відбиваючи у структурі екстралінгвістичні чинники, робить метафоричну назву лінгвістичною цінністю та надає їй стилістичної маркованості.

При лексемній модифікації дериваційною основою, найчастіше бувають фамільні імена [від *Familie* «родина»], а сама модифікація виражається в заміні лексем, у зв'язку з чим розрізняють синонімічні, антонімічні і тематично однорідні лексичні заміни. Так, синонімічна лексемна заміна здійснюється на основі подібності або близькості значення, наприклад:

Schwarz-Schilling → *Black-Penny* [96, с. 60],

Herzfelde → *Heartfield* [96, с. 34].

Ці приклади свідчать про можливість виходу за межі німецького вокабуляра. Антонімічні заміни передбачають використання протилежних за значенням слів, наприклад:

Schwarze → *Herr Rote* [96, с. 35],

Sauer → *Herr Süß* [96, с. 36].

На основі лексемної субституції в рамках одного тематичного поля фамільні антропоніми апелювативного походження призводять до утворення метафоричних найменувань осіб тієї ж тематичної спрямованості, наприклад:

Herr Fichte [ялина] → *Herr Tanne* [ялиця] [105, с. 37].

Прізвище *Schubert* [104, с. 102] може бути підставою для прізвиська *Mozart*, жінка на ім'я *Liane* → *Blume* [110, с. 34].

До розряду неофіційних найменувань, утворених на лексемному рівні шляхом словоскладання, відносяться прізвиські найменування з другим компонентом, що римується, які являють собою прізвиська-дражнилки, наприклад:

Schulze-Schnulze [108, с. 109],

Klaus-Maus [108, с. 88],

Liane-Sahne [107, с. 98].

Одним із найбільш продуктивних способів утворення сленгових метафоричних іменувань є використання для цих цілей вже наявних у мові

номінативних засобів, тобто «чужих» імен. Вихідними об'єктами такого переміщення імен [лексичної транспозиції] можуть бути живі істоти та неживі предмети, люди та тварини, реальні індивіди та міфологічні образи.

В основі перенесення лежить асоціативна обумовленість останніх, що виявляється у процесі їх вживання у мовленні. Вихідний образ, ім'я якого використовується у вторинній номінації, неодмінно виявляється чимось схожим на той, що приймає це іменування. Принцип подібності – це основна умова перенесення імен з одного об'єкта в інший [Kohrt, с. 19].

Імена різних класів і типів об'єктів, які є основою для вторинного, прізвиськового [метафоричного] найменування людини, є досить широкою і разновекторною номінативною групою. У її рамках можна виділити такі основні підгрупи:

- іменування, утворені на основі трансантропонімізації, тобто перенесення особистих або фамільних імен, а також повних антропонімів з одного індивіда на інший в рамках одного класу онімів;
- утворення, засновані на трансонімізації, тобто на переході оніму одного розряду (класу) до іншого: топонім → антропонім, зоонім → антропонім, фітонім → антропонім, ідеонім → антропонім тощо;
- найменування, лексичне значення яких створюється на основі семантичного розширення існуючих лексем [семантична деривація];
- іменування, утворені на основі хибного розшифрування кодифікованих абrevіатур [Jäkel, с. 235].

Трансантропонімізація є універсальним і поширеним способом формування *вторинних іменувань осіб*. Офіційні антропоніми в повсякденному чи розмовному дискурсі легко переходять у розряд прізвиськ, набуваючи конотацій, пов'язаних із характеристиками денотату. Так би мовити «спонсорами» таких імен можуть бути як реальні, так і ірреальні особи [Lakoff, с. 78].

Неодмінною умовою переходу імені з одного індивіда в інший є популярність носія імені, його прецедентність. За кожним прецедентним

ім'ям стоїть інваріант його сприйняття у вигляді мінімізованих уявлень про людину на основі обмеженого набору найістотніших ознак, сформованих відповідною когнітивною базою. Це загальне, відоме мовному співтовариству, власне і стає змістом перенесеного імені, для використання його в загальному значенні.

Одна з його конотацій посилюється настільки, що стає певним понятійним рядом, наприклад, *Venus* [104, с. 134], *Apollo* [104, с. 27] – уособлення жіночої та чоловічої краси. У наведених іменах використовується «ядерна» ознака, тому вони сприймаються однозначно. Дифузні [змішані] уявлення про первинного носія імені можуть активізувати другорядні ознаки або індивідуально-авторське їхнє бачення. У свою чергу, це призводить до того, що диференціальні ознаки виявляються нерелевантними, відсуваючись на задній план [Ehmann, с. 127].

Необхідність транспозиції імен не завжди обумовлюється спільністю особистісних якостей денотата. Серед інших підстав для використання в номінації чужих імен можуть бути:

1. Тезоіменність двох індивідів. Так, людина на ім'я *Albert* отримує прізвище *Einstein*, а людина з прізвищем *Weissmüller* отримує прізвишкове іменування *Johnny* [104, с. 34], оскільки саме так звали відомого німецького плавця Вейсмюллера.

2. Кореспондуюча обумовленість, коли найменування розглядається не ізольовано, а у більш ширшому взаємозв'язку. Так, на підставі біблійного зв'язку імен двох апостолів Павла та Петра людині на ім'я *Peter* дається прізвишкове іменування *Paul* [106, с. 89].

Отже, чужі імена можуть бути приводом для вторинної номінації в тому випадку, коли є всілякі асоціативні зв'язки: чоловік з неголеним обличчям отримує прізвище *Tarzan* [103, с. 124].

Прецедентність, що лежить в основі вторинної номінації, може бути співвіднесена не тільки з іменами особистостей, але і з ситуацією, текстом або висловлюванням, що дозволяє говорити про прецедентну ситуацію,

прецедентний текст або прецедентне висловлювання. У вторинній номінації особи часто використовується іменування не в «чистому» вигляді, як це було в першоджерелі, а в дещо зміненій формі, що властиво розмовному мовленню.

Найчастіше така модифікація зводиться до приведення імені, що використовується у відповідність з біологічною статтю іменованого, наприклад:

fer fliegende Holländer трансформується в *die fliegende Holländerin* (прізвище спортсменки) [106, с. 76].

Мотивом для зміни імені можуть бути і всілякі особисті якості іменованого:

– любитель музики Моцарта з урахуванням своєї нерішучості називається *Zauderflöte* [104, с. 190],

– червонощокій молодик за аналогією з *Rotkäppchen* отримує прізвисько *Rotbäckchen* [105, с. 102],

– поганий співак з урахуванням трансформації назви опери К.М.Вебера “*Freischütz*” іменується як *Schreifritz* (не співає, а зіпає) [107, з. 112].

У таких вторинних іменуваннях явно домінує *прагматичний* підхід. Прецедентні імена можуть також доповнюватися детермінантами, що надають прізвиському іменуванню певних семантичних відтінків або розрізняючі ознаки, наприклад:

die grüne Jeanne d’Arc – жінка, яка жертовно бореться за збереження довкілля [107, с. 46].

При трансонімізації зоонімічних імен найбільш продуктивною є лексико-семантична група (далі ЛСГ), що представляє видові назви тварин (**онтологічна метафора**). Підставою для таких імен є певна подібність людини з твариною у плані фізичних якостей, особливостей поведінки. Звідси *Bär* як тварина і *Bär* як незграбна людина постають подібними за онтологічно ідентичною ознакою незграбності [104, с. 237]. На фізичній однорідності ознак засновані метафоричні іменування, наприклад:

Schnecke «повільна людина» [103, с. 678],

Hering «худий» [104, с. 235],

Frosch «байдужий» [104, с. 167],

Elster «зłodійка» [102, с. 123],

Ente «жінка з незграбною ходою» [104, с. 109].

Фітоніми, що використовуються при вторинній номінації особи, мають переважно асоціативно-образну основу, наприклад:

Bohnenstange «персона високого зросту» [106, с. 99],

Tulpe «недалека людина» [106, с. 457].

Серед слів, перенесених у сферу метафоричної номінації особи з інших галузей буття, значний пласт складають назви різних атрибутів домашнього побуту, знарядь праці, інструментів, механізмів тощо, коли ознаки чи властивості предметів переносяться на людину. Кожне з таких іменувань імпліцитно відображає одну з ознак, властивих даному предмету з урахуванням особливостей його конструкції та призначення, способів застосування та інших факторів.

Змістовна сторона такого слововживання зводиться до переосмислення предметних або ознакових сутностей, семантичним зрушенням транспонованого характеру. Це, наприклад, дозволяє використовувати лексему *der Besen* [95, с. 34] як прізвиськове найменування буркотливої жінки, слово *der Pudding* [95, с. 489] для позначення товстої, пухкої людини.

Названий часто отримує прізвисько в залежності від того, як він ставиться до тих чи інших речей чи предметів. Скажімо, гурмана, який віддає перевагу сиру марки MacCheese, так і звать *MacCheese* [95, с. 347]. Основна особливість таких іменувань полягає в тому, що вони формально не мають ономазіологічних категорій, необхідних для іменування особи. Використання таких лексичних одиниць для цих цілей передбачає відповідну зміну їх категоріальних ознак.

У зв'язку з тим, що слово переходить в інше семантичне поле, у нього редукується основне конотаційне значення і посилюються одночасно інші

конотації, які лише потенційно входили в значення даного слова. Так, у прізвисько *Pudding* актуалізованим конотаційним значенням стає «пухлість» [95, с. 432], одночасно відсувається на задній план поняття «солодкий десерт». Це дозволяє вважати транспозицію засобом перекатегоризації вихідних слів.

«Готові імена», що використовуються у неофіційній метафоричній номінації, нерідко маніфестуються в повсякденному дискурсі у новому, приватному значенні. У таких випадках йдеться про розширення семантики слова, про надання йому розмовного (жаргонного) змісту, що дає підстави говорити про семантичну деривацію як особливий тип колоквіального словотвору [Henne, с. 245]. При цьому семантична спільність ґрунтується в ряді випадків не на загальних смислових елементах, властивих базовому слову та його *лексико-семантичному варіанту* (далі ЛСВ) [Götze, с. 126], а на асоціативних ознаках, які, не представляючи семантично значущого елемента корелюючих слів, зумовлюють розщеплення основного значення слова, його багатозначність, наприклад:

Wolken-kratzer –

1) хмарочос,

2) колоквіальні лексико-семантичні варіанти: а) велетень; б) льотчик

[90, с. 1798];

Untermieter –

1) квартирант;

2) колоквіальний ЛСВ – утробний плід [90, с. 1738];

Mehlbeutel –

1) пакет із борошном;

2) колоквіальний ЛСВ – товстун [87, с. 178].

Виявлення таких колоквіальних ЛСВ сприяє глибшому розумінню архітектоніки смислової структури багатозначного слова, його потенційних можливостей.

Як готовий будівельний матеріал при метафоричній номінації прізвиськ використовуються й узуальні аббревіатури, в які вкладається інший, відмінний від звичного, зміст:

BMW розшифровується як *Brett mit Warzen* [87, с. 37] і використовується для позначення жінки з плоскими грудьми;

BH як *blöder Hund* [87, с. 35] і позначає дурнувату людину.

Мовленнєва ситуація, специфічність повсякденної комунікації створюють особливі можливості для процесу номінації, які настільки видозмінюють механіку називання, що з'являються підстави говорити про оказіональне словотворення як про один із найважливіших словотвірних типів, що властивий повсякденному мовленню. Відхід від узуального та звернення до оказіонального в повсякденному [розмовному] дискурсі є функціонально різним і здійснюється на будь-якому мовному рівні.

У найзагальнішому вигляді словотвірна оказіональність при створенні метафоричних найменувань осіб може виявлятися:

- 1) в оказіональних способах заповнення узуальних словотвірних моделей;
- 2) у певних порушеннях норм словотвору;
- 3) у використанні при неофіційному метафоричному найменуванні словотвірних формантів, що знаходяться на периферії мовної системи;
- 4) у створенні нетипових утворень за суто оказіональними моделями [Bußmann, с. 345].

Такий підхід до утворення метафоричних найменувань осіб дозволяє говорити як про способи номінації, що є властивими оказіоналізмам, так і про змішані способи, що поєднують узуальність з оказіональністю.

Важливим параметром у дослідженні оказіоналізмів є їхня системність. Спостереження за оказіональними іменуваннями особи свідчать про те, що їх значна частина створюється за діючими словотвірними моделями, але нерідко у разі порушення регулярної морфемної сполучуваності. За

аналогією з *Enterich* «селезень», з використанням того ж суфікса, типового для біологічних назв, створюються, наприклад:

Bräuterich «жарт. наречений» [87, с. 26],

Gatterich «жарт. чоловік» [87, с. 37],

Pferdekutscher [87, с. 276] породжує *Benzinkutscher* «водій» [87, с. 26],

Rheumatikus → *Schwachmatikus* «слабак» [87, с. 287].

У результаті розширюються можливості реалізації таких моделей, їх використання у мовленні.

Певне місце серед okazіоналізмів займають слова несистемні, утворені з порушенням діючих норм словотворення, і закономірностей їх заповнення. Такі лексичні одиниці (далі ЛО) відносяться до розряду власне okazіоналізмів. Найчастіше у таких іменуваннях виявляються порушення внутрішньої семантичної валентності, наприклад:

der Import-Berliner «некорінний берлінець» [87, с. 187],

Linksanwalt «ірон. прокурор» [87, с. 287].

Створення таких номінацій з очевидними порушеннями семантичного узгодження пояснюється прагненням до їхньої підвищеної виразності та емоційності.

Okazіональність проявляється у використанні найнезвичайніших способів позначення особи: індивід може іменуватися *Binde*, оскільки має подвійне особисте ім'я, що пишеться з дефісом *Bundestrich* [87, з. 87].

Привертає увагу не однакова схильність до okazіональності різних словотвірних типів. Дуже продуктивними виявляються утворення, що складаються з прізвища та імені однієї і тієї ж особи при атрибутивному вживанні прізвища, наприклад:

Naak-Hermann [87, с. 56],

Schönfeld-Lina [87, с. 239].

У цю ж словотворчу групу okazіональних колоквиалізмів входять композити, що складаються з:

а) антропоніма та топоніма, наприклад:

Greiner-Pol [aus Polen] [87, с. 67],

б) прізвища денотата та імені персонажа виконуваної ним театральної ролі, наприклад:

Helmut-Wallenstein [87, с. 79],

в) назви професії та прізвища особи, наприклад:

Chemie-Schneider [87, с. 45].

2.4 Структурно-семантичні особливості метафоричних номінацій людини та способи їх утворення у лексикографічних джерелах

Наявність особистих імен та прізвищ – характерна риса практично будь-якого тексту. Слід висловитися про важливість вивчення такого значного за обсягом пласта лексики, яким є масив антропонімів, що включає і неофіційні особисті імена.

Тільки знання основ німецького словотвору дозволить правильно зрозуміти такі метафоричні одиниці, де використовується особисте ім'я *Fritz[e]* по відношенню до персон, які мають насправді зовсім інші особисті імена, наприклад:

Antiquitätenfritze, Autofritze [88, с. 35-36],

Filmfritze, Fotofritze [88, с. 47; 49],

Gemüsefritze, Immobilienfritze [88, с. 68; 79],

Modelfritze, Parteifritze [88, с. 89; 123],

Versicherungsfritze, Zeitungsfritze [88, с. 127; 176].

Наведені вище варіанти номінацій людини відносяться до розряду неофіційних метафоричних найменувань особи. Низкою вчених термін «неофіційне іменування» розуміється надто вузько, коли до нього відносять лише стислі форми особистого імені [Schirpan, с. 126]. Звужується також

розуміння терміна «прізвисько», якому приписують конотації виключно негативної якості.

Перш ніж торкнутися аспектів словотвору та семантики метафоричних номінацій людини або її структурно-семантичних особливостей, пояснимо, що під неофіційним (*метафоричним*) *найменуванням людини* [Searle, с. 525] нами розуміються:

по-перше, особисті імена та прізвища у поєднанні з означальними компонентами (атрибутивні та композитні іменування);

по-друге, всілякі модифікації офіційних особистих імен та прізвищ (прізвиська відантропонімічного характеру);

по-третє, «чужі», а також штучно створені «розмовні» імена;

по-четверте, іменування загальнооцінного характеру, що застосовуються до багатьох індивідів [Schirpan, с. 128].

Поділяючи думку німецького лінгвіста Вернера Кані, до цієї іменної категорії ми відносимо всі похідні від офіційних антропонімів та трансантропонімізовані апелятиви [Kany, с. 59].

Словотвірне моделювання є основним напрямом у дослідженні словникового складу мови. Виявлення ознак, що знаходяться в основі різних способів словотвору, допомагає встановити словотвірні моделі, тобто уявити процес словотворення як процес моделювання метафоричних одиниць за певними правилами.

Дані проведеного дослідження способів утворення неофіційних метафоричних найменувань особи на матеріалі німецької мови узагальнені в запропонованому [під]розділі та покликані полегшити процес освоєння мови, при цьому покращивши якість перекладів, що наразі здійснюються.

Релевантною ознакою словотвірної моделі є її системний характер, що знаходить своє вираження у існуванні регулярних (закономірних, повторюваних) зв'язків між складовими частинами моделі. Проведений словотвірний аналіз метафоричних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з німецькомовних лексикографічних джерел дозволив визначити

місце досліджуваних словесних знаків у мові загалом та у її словотвірній системі зокрема, їхнє ставлення до діючих у мові способів словотвору, словотвірних моделей і словотвірних типів.

Аналіз іменувань досліджуваного типу з точки зору виявлених М.Д.Степановою [Степанова, с. 525] основних, значною мірою узагальнених словотвірних моделей, дозволив виявити в утворенні метафоричних номінацій моделей з деяким винятком:

- афіксальної (переважно префіксальної),
- композитної моделі,
- моделей кореневих слів та безафіксного (імпліцитного) походження,
- моделі префіксально-суфіксального словотворення,
- моделей основ із напівпрефіксами та напівсуфіксами [Степанова, с. 526].

Проте перерахованим словотвірним моделям властива далеко не рівна продуктивність. Деякі з них характеризуються високою продуктивністю, інші перебувають на периферії словотворчого процесу.

Винятково високою продуктивністю характеризується *комполитна модель*, особливо з антропонімічним компонентом – реальною назвою денотату. Висока частотність і продуктивність даної словотвірної моделі обумовлені значною мірою тим, що вона найкраще забезпечує виконання неофіційним найменуванням особи своєї ідентифікаційно-характеризуючої функції [Runkehl, с. 126]. Абсолютна більшість таких утворень становлять власне композити, що характеризується імпліцитним характером міжкомпонентних відносин.

«Зрощення» як спосіб утворення колоквиальних складних слів із збереженням їх синтаксичних зв'язків займає набагато менше місця, хоча він більшою мірою відповідає потребам розмовного мовлення, ніж кодифікованій літературній мові [Sedlaczek, с. 128]. До колоквиальних слів даного типу ми відносимо насамперед так звані імперативні та інші зсувові

утворення, що є субстантивацією синтагматично пов'язаного цілого, що розглядається як особливий випадок імпліцитної деривації, наприклад:

Hansdampf in allen Gassen [90, с. 327],

Hansguckindiewelt [87, с. 335],

Möchtegern-Cäsar [87, с. 265],

Gerneklug [87, с. 238].

У розмовному мовленні порівняно легко виникають композити, у яких у ролі перших компонентів використовуються найменування заняття, професії, наприклад:

Sammler-Samowke [90, с. 927],

Besenbinder-Franz [87, с. 127],

Botaniker-Paul [87, с. 109].

Такі утворення, проте, неспроможні конкурувати з іменами, у яких рід заняття символізує типовий предмет професійної діяльності, наприклад:

Hut-Krüger [87, с. 233],

Raketen-Müller [87, с. 465],

Post-Erni [87, с. 458].

Високою продуктивністю відрізняються словотвірні конструкції, в яких опорним компонентом складних слів виступають найбільш типові для німецького антропонімікону особисті імена, які традиційно вважаються у вітчизняній германістиці напівсуфіксами суб'єктивної оцінки. Такі іменування утворюються за єдиною словотвірною моделлю: «мотивуюча основа» + «особисте ім'я суфіксоїдного характеру». Номінації цього типу використовуються переважно для позначення осіб:

1) за професією, наприклад:

Begrüßsaugust «метрдетель у ресторані, порт'є у готелі» [87, с. 187],

Werbefritze «рекламний агент» [87, с. 321],

Bahnheini «залізничник» [88, с. 57],

Wurzelsepp «лікар, що лікує травами» [88, с. 190],

2) за характерною ознакою, наприклад:

Mecker-fritze «скиглій» [88, с. 89],
Frierguste «мерзлячка» [88, с. 54],
Quatschhanne «базіка» [88, с. 190],
Lachmarie «реготуха» [88, с. 32].

Поряд із особистими іменами в цій якості можуть іноді вживатися фамільні імена [1], а також словотвірні засоби неантропонімічного характеру зі значенням особи [2,3], наприклад:

Kraftmeier «силач» [88, с. 88],
Bierbruder «товариш по чарці» [88, с. 37],
Lebemann «гуляка» [88, с. 65].

Метафоричні найменування особи, утворені за префіксальною моделлю, характеризуються незначною репрезентативністю, оскільки кількість німецьких префіксів, що вживаються з іменниками, невелика. Семантична сутність префіксальної моделі полягає у наданні номінативу певної категоріальної ознаки [негативності, давнини].

Найбільш продуктивним іменним префіксом є префікс *ur-* у значенні дрімучості, давнини, наприклад:

Urvieh «дурень» [88, с. 189],
Uromi [*Uroma*] «прабабуся» [88, с. 176].

Нечисленність німецьких префіксів іменників компенсують значною мірою запозичені префікси, такі як: *anti-*, *extra-*, *mini-*, *vize-*, *ex-*, *ultra-*, що підтверджують такі приклади:

Extrawurst «неординарний тип» [91, с. 137],
Extwen «людина, якій за 30» [91, с. 138],
Ex-und-Hopp-Mann «коханець на одну ніч» [91, с. 137].

Префіксальна модель загалом погано пристосована для позначення особи та є непродуктивною.

Напівпрефіксальна модель, незважаючи на наявність у німецькій мові значної кількості напівпрефіксів, також є непродуктивною, бо, як правило,

вона не виражає гендерних розбіжностей, а форманти характеризуються слабкою сполучуваністю з іменниками, наприклад:

Widerborst «йоржистий тип» [91, с. 309],

Überzahn «чарівниця» [91, с. 239].

До непродуктивних слід віднести також префіксально-суфіксальну словотвірну модель, наприклад:

Geleerter «вдаваний вчений» [91, с. 79],

Bekloppter «зі зрушеннями» [91, с. 58].

Запозичені префікси і в цьому випадку сприяють чисельному зростанню цієї словотвірної моделі, наприклад:

Antisänger «співак без голосу» [91, с. 28],

Minimaler «учень початкових класів» [91, с. 136].

Разом з тим, вельми продуктивною виявилась модель, що створюється на основі приєднання до дериваційної основи напівпрефікса та суфікса [напівпрефіксально-суфіксальна модель], яка значною мірою компенсує недостатню продуктивність префіксально-суфіксальної словотвірної моделі, наприклад:

Hinterwälder «неконтактна, невибаглива людина» [91, с. 74],

Umsteiger «людина, яка постійно змінює автомашини» [91, с. 232].

Певна частина досліджуваних метафоричних одиниць відноситься до найменувань, що виникли без використання спеціальних словотвірних афіксів на основі конверсійної транспозиції. Транспозиція, яка не виражається матеріально, може мати місце у випадках повного збігу вихідної та результативної форми слів або при збігу основ. Найчастіше вона буває результатом субстантивації:

– прикметника, наприклад:

dick → *die Dicke* «товста» [91, с. 37],

– рідше – дієслова, наприклад:

leerlaufen → *der Leerlauf* «футболіст, який не забиває голів» [91, с. 277],

– прислівника, наприклад:

null – die Null «нікудишній» [91, с. 321],

– звуконаслідувального вигуку, наприклад:

Bähu «сигнал автомобіля» → «автомобіліст» [91, с. 88].

З проведеного дослідження можна дійти висновку, що неофіційні іменування особи, представлені метафоричними одиницями, мають свою словотвірну домінанту. Остання визначається тим, що вони в ономасіологічному відношенні є монолітними, оскільки служать для позначення особи.

Разом з тим, досліджувані номінативні метафоричні одиниці є надзвичайно строкатими за своїм походженням. З одного боку, вони можуть бути стилістично зниженими варіантами офіційних особистих імен, відфамільними прізвиськами. З іншого боку, метафори можуть представляти іменування, які не мають чітко окреслений денотат і які можуть бути з цієї причини віднесені до розряду антропонімів.

Досліджувані метафоричні іменування, неоднорідні за своєю зовнішньою формою можуть бути однослівними і багатослівними: складними словами, словосполученнями, що утруднює уніфікацію їх словотворчих характеристик.

2.5 Функціонально-прагматичні ознаки метафоричних номінацій

Метафоричні іменування осіб, що утворюються на оноματοпоетичній основі, є імітацією немовленнєвого звуку фонетичними засобами. За характером фонетичної мотивованості оноματοпи традиційно поділяються на звуконаслідувальні та образонаслідувальні [Селіванова, с. 347].

Фонетична форма перших є субституцією будь-якого немовленнєвого звукового комплексу. Звуковий комплекс других є не імітацією звуку, а

наслідуванням будь-якої дії, створюючи конкретно образне уявлення про поняття, наприклад:

Klimperer «горе-музикант» [96, с. 128] від *klimpern* – брязкати, невміло грати на якомусь музичному інструменті;

Stotterfritze «заїка» [96, с. 267] від *stottern* – заїкатися, говорити з утрудненнями, мимоволі повторюючи одні й ті самі звуки.

Семантична ємність окремих онома топів дозволяє використовувати їх з переосмисленням, наприклад:

Schnüffler «митник, поліцейський» [96, с. 236] від *schnüffeln* – шморгати носом, шумно і часто втягувати носом повітря.

Носієм імені *Wauwau* [96, с. 278] може бути не тільки людина суворих правил, а й просто власник собаки.

Перетворення особистого імені або прізвища денотата на неофіційне найменування особи – один із найпоширеніших способів метафоричного словотворення. У створенні метафоричних варіантів прізвиськового характеру на основі офіційних особистих іменувань широко використовуються всі можливості комбінованої гри як з різними структурними елементами антропонімів, так і з використанням найрізноманітніших загальномовних і суто специфічних дериваційних засобів.

Перетворення імені одного рівня в іменування іншого рівня, офіційних номінацій у категорію прізвиськ може здійснюватися як без зміни імені денотату на основі приєднання до нього різних детермінантів, що характеризують особу – носія імені за типовою для неї ознакою, так і шляхом усіляких модифікацій антропоніма [Солдатова, с. 345].

Такий підхід до утворення метафоричних найменувань особи дозволяє уявити його у вигляді словотворчого гнізда, вершиною якого є офіційне найменування індивіда та до якого входять як розширені форми ядерного оніму, так і стилістично знижені модифіковані варіанти повного особистого

та фамільного іменувань, які, потрапляючи у фокус уваги, стають об'єктом мовної гри.

Іменування на основі приєднання до імені денотату різних детермінантів утворюються за однією з трьох словотвірних моделей:

а) атрибутивне словосполучення з антропонімом [атрибут + антропонім];

б) композитне словоскладання з антропонімічним компонентом [апелятив + антропонім; антропонім + антропонім; топонім + антропонім];

в) поєднання антропоніма з титулом [титул + антропонім] [Schlobinski, с. 202].

Атрибутивні конструкції з ім'ям особи, як правило, є бінарними структурами з препозитивним означенням, наприклад:

der junge Paul [89, с. 348],

die kleine Helga [89, с. 217].

Полікомпонентні препозитивні означення типу *die kleine schöne Klara* [89, с. 34] зустрічаються вкрай рідко, оскільки вони, як правило, приводять до семантичного ускладнення елементів словоскладання. Як означення виступають найчастіше прикметники, рідше – займенники, числівники, наприклад:

der rote Rudi [94, с. 78],

unser Uwe [94, с. 102],

Müller 1, Müller 2 [94, с. 65].

Поряд з високочастотними прикметниками *klein, groß, jung, alt* в атрибутивних іменних конструкціях як означальний компонент широко використовуються колірні позначення, наприклад:

der weisse Pele «білошкірий Пеле» [94, с. 235],

der rote Lübcke «“червоний” Любке» [94, с. 122],

der grüne Jürgen «Юрген із партії “зелених”» [94, с. 89],

der braune Emil «“коричневий” Еміль» [94, с. 78].

До цього словотвірного типу належать також іменування з постпозитивним атрибутом, наприклад:

Helmut II – прізвисько Гельмута Коля під час перебування канцлером ФРН, раніше канцлером з таким ім'ям був Гельмут Шмідт [94, с. 77],

Karl der Große [94, с. 125].

Ось як трактується аналогічний приклад у словнику Герберта Пфайфера:

Rudi Ratlos – ein stabreimender Ausdruck für eine hilflos erscheinende, zögerliche männliche Person [Pfeiffer, с. 348].

Die Fügung dient auch als spöttischer oder neckender Beiname für bestimmte Menschen namens Rudolf, beispielsweise im Sommer 1995 in der Presse für den Kanzlerkandidaten der SPD Rudolf Scharping [Pfeiffer, с. 349].

Різновидом іменувань зазначеного словотвірного типу є також прийменникові утворення, наприклад:

Heinrich fürs Grobe «Генріх, що виконує чорнову роботу» [94, с. 208],

Oskar von der Saar «Оскар, що мешкає на річці Саар» [94, с. 309].

Такі номінації відрізняються підвищеною ідентифікаційною здатністю: наявність у їх структурі імені денотату та атрибутивного компонента зумовлюють їхню яскраво виражену референтність.

Композитні утворення з антропонімом – ім'ям денотату залежно від місця антропонімічного компонента та його співвідносності з тими чи іншими лексико-граматичними класами слів представляють такі основні словотвірні типи:

- 1) апелятив + антропонім;
- 2) антропонім + апелятив;
- 3) власне ім'я (антропонім) + антропонім (власне ім'я);
- 4) контаміноване утворення на основі антропонімів [Reinke, с. 10].

У центрі даного словотвірного поля знаходиться словотвірний тип «апелятив + антропонім», на який припадає більше половини всіх зареєстрованих складних слів з іменуванням реальної особи. Даний

словотвірний тип маніфестує також високе поєднання з різними частинами мови та службовими словами:

– з іменником, наприклад:

Bach-Sepp [87, с. 26],

– з прикметником, наприклад:

Alt-Müller [87, с. 13],

– з числівником, наприклад:

Zwei-Meter-Worms [87, с. 289],

– з займенником, наприклад:

Unser Roland [87, с. 267],

– з вигуками, наприклад:

Ach-Marta [87, с. 10],

– з прийменником, наприклад:

Ohne-Michel [87, с. 178].

У рамках даного словотвірного типу центральне місце займає словотвірна модель, заснована на поєднанні особистого імені з означальним компонентом. Ознака особи, що виражається означальним компонентом, може мати найрізноманітніше обґрунтування, наприклад:

– сталість щодо будь-якого предмета одягу:

Stiefel-Klaus [87, с. 308],

– особливість зачіски:

Zopf-Schulz [87, с. 345],

Locken-Ernst [87, с. 128],

– професійна приналежність:

Pinsel-Heinrich [87, с. 222],

– характерні зовнішні прикмети:

Brillen-Stephan [87, с. 90],

Pickel-Robert [87, с. 129],

– хобі, захоплення:

Propeller-Fritz [87, с. 156],

– особливість громадської діяльності:

Friedens-Willi [87, с. 89],

Genossenschafts-Lübcke [87, с. 97],

– специфічні риси характеру:

Schinder-Willi [87, с. 313],

Hammer-Georg [87, с. 98],

– вікову чи фізіологічну особливість:

Jung-Schulze [86, с. 456],

Klein-Uli [86, с. 563],

– пристрась до чогось:

Schnaps-Rolf [86, с. 890],

– манеру говоріння та інші мотиви:

Freilich-Dieter [86, с. 655].

Другим за продуктивністю словотвірним типом [близько 28% від усіх проаналізованих прізвиськових найменувань із реальним ім'ям] є утворення з формулою «антропонім + апелятив». Як означальний компонент тут переважно виступає:

– іменник, наприклад:

Müller-Gaul [98, с. 129],

– рідше – прикметник, наприклад:

Kramm-Lustig [98, с. 89],

– прислівник, наприклад:

Meyer-Vorgestern [98, с. 111],

– числівник, наприклад:

Fleischer-Zwölfender [98, с. 99].

Кожне з таких іменувань має цілком конкретне **функціональне** призначення. Вживаючи прізвиськові найменування типу *Kraske-Bauer* [98, с. 94] або *Ole-Vorsitzender* [98, с. 213], номінатор, безсумнівно хоче виділити соціальне чи статусне становище носіїв даних імен. У той час як у прізвиськах *Steiner-Tonne* [98, 235] або *Siebert-Floh* [98, 247] цілі є зовсім

інші: підкреслити особливості статури і зросту денотатів. Постпозитивне розташування певного компонента у даних іменуваннях посилює їх емоційну забарвленість.

Складні слова словотвірного типу, у якому обидва компоненти є власними іменами, займають незначну частку [близько 16%] від усіх досліджуваних композитних номінацій. Ім'я реальної особи може займати в іменуваннях такого типу перше [1], або друге [2], або одночасно перше та друге місце, наприклад:

Eichhorn-Bayern [98, с. 126],

Kongo-Müller [98, с. 132].

В останньому випадку мова може йти про використання у якості компонентів словоскладання прізвища та особистого імені однієї і тієї ж особи, наприклад:

Goldhahn-Paul [98, с. 167],

Scharfeck-Frieda [98, с. 226].

Прізвище як перший компонент визначає в таких утвореннях другий і використовується номінатором як основний засіб ідентифікації, але його буває недостатньо. Одночасне вживання особистого імені та прізвища в незвичайній послідовності надає такому композиту відтінок неофіційності, очевидної стилістичної зниженості.

У ролі визначального компонента нерідко використовуються назви організацій, установ, партій та інші ергоніми, де перші компоненти репрезентують назви закладів громадського харчування, наприклад:

Krona-Becker [98, с. 111],

Mc Donalds-Sepp [98, с. 201].

Контаміновані найменування зустрічаються серед досліджуваних утворень відносно рідко і не відіграють істотної ролі в неофіційній метафоричній номінації особи, наприклад:

Wolff-Dieter = Wolfer [98, с. 240].

Одним із способів утворення метафоричних номінацій осіб, при якому ім'я денотату використовується, як правило, без змін, є поєднання імені з титулом. Утворені таким чином іменування типу *Prinz Klaus* [98, с. 209], *Sir Walter* [98, с. 267] мають двояку особливість. З одного боку, поєднання в колоквиальному іменуванні титулу і антропоніма, що здавна вживалися разом, виявляється цілком природним і не сприймається як щось штучне. А з іншого боку, титули, транспоновані з однієї епохи в іншу, є носіями дещо інших якостей, що не впливають безпосередньо з їх лексичних значень.

Так, найменування *König Johann* [88, с. 67], носієм якого був відомий футболіст, треба інтерпретувати як Йохан – король футболу, де *König* – це людина високої професійної майстерності. Титул *Lord* нерідко поєднується з ім'ям особи, яка часто поводить себе як лорд: завжди бездоганно одягнений, не допускає приниження, панібратства тощо. Регулярний характер подібного вживання титулів у неофіційній сфері спілкування – явище цілком звичайне.

Поряд з вищеописаними способами утворення метафоричних найменувань людини, коли до особистого імені або прізвища без будь-якої [або несуттєвої] зміни останніх приєднуються різні детермінативи, у сфері неофіційного спілкування дуже широко використовується спосіб утворення колоквиальних особистих імен шляхом модифікації імені денотата, його формальної зміни (модифікаційне словотворення) [Neuland, с. 34].

Використання таких модифікованих мовних знаків у вторинній номінації особи дозволяє, з одного боку, у повному обсязі зберегти їх ідентифікуючу здатність, з другого – розглядати їх як стилістично знижені лексичні одиниці, які стосуються сфери неофіційного спілкування.

У результаті такої модифікації особистого імені чи прізвища виходить найменування, відмінне від вихідної форми, але тотожне за змістом. Модифікація вихідних (офіційних) імен може мати найрізноманітніші форми вираження і реалізовуватися на різних рівнях мови. Вона може стосуватися особистих імен, прізвищ або тих і інших одночасно. Сферами такої модифікації можуть бути фонемний, морфемний та лексемний рівні. Основні

способи подібної трансформації складають субституція, словоскладання або суміщення декількох способів.

Висновки до розділу 2

Людина як об'єкт метафоричної номінації характеризується можливістю застосування до неї іменувань, які залежать від соціальної ролі, віку, зовнішності тощо. Складаючи значний пласт лексики, метафоричні найменування особи ніде не фіксуються. Їхнє закріплення за людиною підтверджується лише пам'яттю соціуму.

Журнали в німецькомовних країнах часто використовують метафоричні вислови для опису людей та їхніх характеристик. Ці метафоричні номінації служать для підсилення емоційного забарвлення та ефективної комунікації ідеї чи враження.

Входячи до складу лексичної системи мови, сленгові метафоричні найменування мають поряд з офіційними номінаціями як загальні, так і диференціальні ознаки. До загальних ознак, властивих двом розрядам номінації, належать: вторинність номінації, референтність, нестійкість, стилістична зниженість, ненормованість, коннотативність, словотвірна okazionalnosc.

Своєрідність у словотворенні метафоричних номінацій особи надається їх сферою побутування і номінативними потребами, що впливають з цього. Описувані іменування значною мірою індивідуальні за своїм утворенням, вони виникають нерідко в результаті різних відступів від прийнятих норм найменування, їх вагома частина заснована на okazionalnosc підходах у словотворенні.

У створенні метафоричних найменувань осіб іррегулярність займає набагато більше місця, ніж у будь-якому іншому словотворчому полі. Процеси, які спостерігаються в okazionalnosc словотворенні, не мають стійких, встановлених правил: на словотворчому варіюванні позначається кожна зміна предмета думки, емоційного тону жанрової і стильової атмосфери, кожен новий погляд на дійсність, кожне нове співположення відомих мовних фрагментів.

Стилістичні можливості метафоричних номінацій величезні, і вони можуть бути вивчені за допомогою лексикографічних джерел. Лексикографічні джерела, такі як словники та тлумачні словники, надають важливу інформацію про значення слів, їхнє вживання та стилістичні характеристики.

Стилістичні можливості метафоричних номінацій:

- 1) емоційний вираз;
- 2) сприйняття образу: метафори можуть використовуватися для створення виразних образів, які допомагають слухачам чи читачам краще зрозуміти або уявити певний концепт чи ситуацію;
- 3) іронія та гумор;
- 4) увага до деталей;
- 5) підсилення враження.

Лексикографічні джерела можуть надати приклади цих стилістичних можливостей, допомагаючи вивчати, як метафори використовуються у різних контекстах та як вони можуть змінювати тон та стиль мовлення.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки. Було розкрито сутність поняття «метафора», її видів та функцій у сучасному зарубіжному мовознавстві та охарактеризовано дослідження метафоричних одиниць у вітчизняній лінгвістиці. Метафора є одним із тропів, що широко вживається в літературі і полягає у використанні слова, що позначає певний клас предметів для найменування об'єкта, який належить до іншого класу. У широкому значенні термін «метафора» застосовується до використання слів у непрямому значенні.

Було виявлено проблеми диференціації понять «номінація», «метафорична номінація», її види та функції. Так, номінація (називання, найменування, іменування) є процесом створення, розподілу та закріплення найменувань за різними фрагментами дійсності. Об'єктом номінативного аспекту знакової теорії є усі номінативні засоби мови, утворені різними способами. Суть метафоричної номінації полягає у вживанні слова, що позначає певний предмет (явище, дію, ознаку, особу) для номінації чи називання іншого предмета на основі подібності, схожості, яка впливає з їх зіставлення за асоціацією. Специфіка метафоричної номінації людини полягає в тому, що адресат виражає не тільки певний інтелектуальний зміст, він також формулює оцінне ставлення до мовної одиниці, закріплене в мові і через неї до позначуваної ситуації. Аналіз матеріалу показує, що в сучасній німецькій мові метафора використовується для створення образності мовних засобів. Вона надає особливої виразності і емоційності мовленню. Відповідно, метафора вживається в тих мовленнєвих формах, в яких наявний експресивно-емоційний та естетичний аспекти.

Було класифіковано метафоричні одиниці на позначення людини (позитивні та нейтральні властивості) у випусках німецькомовного журналу "Der Spiegel". У роботі методом суцільної вибірки було відібрано та узагальнено метафоричні групи номінацій людини в німецькій мові, що

підпадає під визначення неофіційних найменувань особи, до яких відносимо такі групи: редуковані форми власних назв, які не використовуються нарівні з повними іменами, а також побутові власні назви з суфіксами обмеженого вживання; повні особисті імена та прізвища, а також їх короткі варіанти у поєднанні з означальними компонентами; різні модифікації офіційних особистих імен та прізвищ реальних осіб (прізвиська); штучні та «чужі» імена, що використовуються для вторинної, метафоричної номінації особи; іменування загальнооцінного характеру, які можуть бути застосовані до багатьох осіб, що при цьому не виражають статичних якостей об'єкта номінації. У свою чергу остання група іменувань, прізвиськ, що переносяться на інших осіб, може бути поділена на такі підгрупи залежно від ознаки, що лежить в основі метафоричної номінації: професійна належність; територіальна приналежність; особливості зовнішності; ознаки окремих частин тіла; сприйняття людини в цілому за її внутрішніми та зовнішніми якостями; особливості одягу, взуття, аксесуарів; політична приналежність; ставлення до роботи, професіоналізм; інтелект, розумові здібності; вік; соціальне становище; особливості мовлення; риси характеру, особливості поведінки; хобі, схильності та звички та національна приналежність.

Було визначено і проаналізовано типологічні характеристики метафоричних номінацій людини (негативні конотації) у випусках німецькомовного журналу "Der Spiegel". Так, найменування людини за гендерними характеристиками та метафоричні найменування за тематичною групою «Вік», включають також позначення сексуальних меншин, яких носії німецької мови позначили як осіб третьої статі. Серед найменувань, що характеризують людину як біологічну істоту, найбільш численні метафори, що належать до групи «розумові здібності», підгрупи «дурний, нерозумний».

Було досліджено структурно-семантичні особливості метафоричних номінацій людини із лексикографічних джерел. Під метафоричним найменуванням людини розуміємо: по-перше, особисті імена та прізвища у поєднанні з означальними компонентами (атрибутивні та композитні

іменування); по-друге, трансформації офіційних особистих імен та прізвищ (прізвиська); по-третє, «чужі», а також штучно створені «розмовні» іменування; по-четверте, іменування загальнооцінного характеру. Словотвірне моделювання є основним напрямом у дослідженні словникового складу мови. Виявлення ознак в основі способів словотвору, допомагає уявити процес словотворення як процес моделювання метафоричних одиниць за певними правилами. Релевантною ознакою словотвірної моделі є її системний характер, що знаходить своє вираження у існуванні регулярних зв'язків між складовими частинами моделі.

Досліджувані метафоричні іменування людей є досить різнобарвними за своєю етимологією. По-перше, вони можуть бути стилістично зниженими варіантами офіційних імен, відфамільними прізвиськами. А по-друге, метафори можуть представляти іменування, які не мають чітко окресленого денотату і можуть бути віднесені до антропонімів. Метафоричні найменування є неоднорідними за своєю зовнішньою формою. Вони можуть бути одно- чи багатослівними (композиціями, словосполученнями), що ускладнює уніфікацію їх словотворчих ознак.

Було розглянуто функціонально-прагматичні ознаки. Так, одним із поширених способів метафоричного словотвору є модифікація особистого імені або прізвища денотата на неофіційне найменування особи. У створенні метафоричних прізвиськ на основі офіційних особистих іменувань широко використовують потенціал комбінованої гри як з різними структурними елементами, так і з застосуванням різноманітних загальномовних і специфічних дериваційних засобів.

Так як метафорична номінація незавжди може бути зрозумілою відразу, нам повинен бути представлений контекст. Для цього було обрано та проаналізовано сучасні випуски журналу "Der Spiegel", але для того, щоб визначити яка типологія переважає зараз у сучасному мовленні, було також розглянуто номінації у лексикографічних джерелах (без контексту). І за допомогою різних факторів, такі як частини мови наприклад, якими були

виражені ці метафоричні номінації, було більше можливостей характеризувати та класифікувати сучасні номінації.

Проведений словотвірний аналіз метафоричних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з німецькомовних лексикографічних джерел, а також із випусків німецькомовного журналу “Der Spiegel” допоміг визначити яка ж типологія метафоричних номінації людини переважає у сучасній німецькій мові. В ході дослідження було виявлено, що прикладів із класифікацією за внутрішніми характеристиками → людина було найбільше з усіх. Отже, у сучасній німецькій мові існують багато метафор, що використовуються для класифікації людини за внутрішніми характеристиками. Вони в свою чергу можуть поділятися на такі групи:

- 1) емоційні стани та властивості;
- 2) інтелектуальні характеристики;
- 3) духовні якості;
- 4) характер та внутрішні властивості.

Ці метафоричні вирази використовуються для створення образів та вражень про людину, які допомагають передати її внутрішні характеристики та якості. Вони можуть зустрітися в різних жанрах літератури, мистецтва, публіцистики та щоденних спілкуваннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Поетика. Риторика / пер. з грец. вступ. ст. і комент. С.Ю. Трохачева – С. 348
2. Астаф'єва М. О. Аспекти лінгвістичної теорії метафори. *Гуманітарний вісник*. 2007. Число 11. Т. 2. С. 272-276.
3. [АТСУМ] Академічний тлумачний словник української мови. Метафоризація. URL: <http://sum.in.ua/s/metaforyzacija>
4. Баган М. П. Метафора як засіб образної експлікації заперечного змісту в сучасній українській мові. *Лінгвістика*. 2011. ч.1. № 1 [22]. С. 12-15.
5. Блек М. Метафора. Теорія метафори. Х.: Фоліо, 2011. С. 153-173.
6. Бровченко І. В. Складові метафори з позиції традиційної та когнітивної теорій. *Вісник ХНУ ім. Каразіна*. 2010. № 62. С. 34-38.
7. Бугера О. А. Соціальні діалектизми: історія розвитку та теоретичного опрацювання. *Філологічні студії*. 2011. Вип. 6. Ч. 2. С. 30–38.
8. Диндаренко О. А. Три подорожі до Індії: Р. Кіплінга, Е. М. Форстера, О. Хакслі. *Вестник СевНТУ*. 2008. № 89. С. 8-12.
9. Дядюра Г. Сучасний підхід до аналізу пізнавальної метафори. *Гуманітарний вісник*. 2014. Число 3. С. 86-89.
10. [ЕСУ] Енциклопедія сучасної України. URL: [https://esu.com.ua/article-73456#:~:text=nominatio%20%E2%80%93%20%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\]%20%E2%80%93,%D1%86%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%83%2C%20%D1%82%D0%BE%D0%B1%D1%82%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B0%3B](https://esu.com.ua/article-73456#:~:text=nominatio%20%E2%80%93%20%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F]%20%E2%80%93,%D1%86%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%83%2C%20%D1%82%D0%BE%D0%B1%D1%82%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B0%3B)
11. Єгорова О. І., Рогоза І. К. Метафорична концептуалізація майдану на матеріалі німецькомовних інтернет-ЗМІ. *Наукові записки*

- (*Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*): зб. наук. пр. Ніжин. Філологічні науки. 2015. № 3. С. 98-102.
12. Ємець О. В. Концептуальні метафори у художніх і газетних текстах. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Збірник праць та доповідей*. Хмельницький, ХНУ: 2005. С. 84-86.
13. Зайцева В. В. Дещо про вторинну номінацію (на матеріалі українськомовної газети). *Український смисл*. 2016. С. 202-212.
14. Косенко Н. М., Рябовол С. Л. Функціонування одиниць повторної номінації у художньому тексті. *Проблеми загального і слов'янського мовознавства*. 2018. № 2. С. 16-24.
15. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
16. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови Вінниця: Нова книга, 2003. 160 с.
17. Левицька Л. Я., Микитка І. С. Німецький молодіжний сленг та його лексико-семантичні особливості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Філологія. Харків, 2013. № 1052. Вип. 74. С. 94-99.
18. Лозова О. Ю. Когнітивна метафора руху в англійській ідіоматиці. *Англістика та американістика*. 2012. № 9. С. 17-19.
19. Мартос С. Шкільний і студентський жаргон як складник молодіжного сленгу:
http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/891/_docx%20%284%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
20. Мацько Л. І. Стилістика української мови. К.: Вища школа, 2013. 462 с.
21. Михаськів О. В. Метафоричне зображення економічної кризи в Росії у німецькому газетному дискурсі. *Наукові праці (Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»)*: наук. журн. Миколаїв. Серія: Філологія. Мовознавство. 2015. Т. 253 [241]. С. 60-65.

22. Овсієнко А. С. Метафора в сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Міжнарод. гум. ун.-ту*. Серія: Філологія. 2018. № 32. Том 3. С. 105-110.
23. Олійник Л. В. Синонімія в німецькомовному молодіжному слензі: дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук. / Спец. 10.02.04 – германські мови. Київ, 2016. 228 с.
24. Олійник Л. В. Специфіка функціонування метафори у німецькому молодіжному соціолекті. *Studia linguistica. Збірник наукових праць*. Київський національний університет імені Т. Шевченка. Вип. 7, 2013. С. 76-82.
25. Петрова О. Б. Категорія предметності: концептуальна метафора. *Гуманітарний вісник*. 2016. Число 3. С. 134-139.
26. Плаксіна І. Ю. Підходи до розгляду процесу метафоризації в лінгвістиці. *Держава та регіони*. 2011. № 2. С. 12-17.
27. Поздняков О. В. Процеси метафоризації в німецькому молодіжному слензі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31 [70]. № 3. ч.1. С. 166-170.
28. Поздняков О. В. Порівняльна характеристика німецького і українського молодіжного сленгу: спільні і відмінні риси: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/512.pdf>
29. Пономаренко Н. М. Номінативний аспект аналізу мовних одиниць. *Гуманітарний вісник НУК*. 2021. С. 69-79.
30. Річардс А. А. Філософія риторики. *Теорія метафори*: Зб. наук. праць. Х.: Ранок, 2000. С. 44-67.
31. Ришкова А. Мотиваційні типи композитних найменувань осіб у сучасній німецькій мові. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 11. С. 40-44.
32. Семенюк І. С. Вторинна номінація як структурний і функціональний елемент мови у сучасній газетній публіцистиці. *Вісник Житомирського держ. ун.-ту*. 2012. Вип. 64. С. 194-197.
33. Терханова О.В. Вторинна номінація як художній прийом у газетножурнальній публіцистиці // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2015. – Т. 23. – Вип. 21 [3]. – С. 174-180.

34. Ткачівська М. Р. Молодіжний сленг і його класифікації. *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса: Гельветика, 2015. № 6. Т. 2. С. 114-118.
35. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
36. Сербенська О., Волощак М. Актуальне інтерв'ю з мовознавцемю 140 питань і відповідей. – Київ : Просвіта, 2001. 204 с.
37. Слобода Н. В. Метафора як стилістична фігура поезики. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2008. Вип. 7. С. 11-15.
38. Сокол Г. Р. Сленг сучасної німецької молоді як засіб розвитку комунікативної компетенції студентів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2013. № 20. С. 172-176.
39. Солдатова С. М., Козонак А. В. Лінгвістичний статус німецького молодіжного сленгу. *Молодий вчений*. Херсон: Молодий вчений. 2018. № 4 [56]. С. 344-348.
40. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка [краткий очерк]. Словарь словообразовательных элементов немецкого языка / под рук. М.Д. Степановой. М., 1979. С. 519-536.
41. Сутуліна Л. Г. Проблема дослідження метафори як мовного засобу моделювання реальності у діахронічному зрізі. *Англістика та американістика*. 2012. № 9. С. 86-91.
42. Тимченко Є. П. Порівняльна стилістика німецької та української мов. Вінниця: Нова книга, 2006. 240 с.
43. (УМЕ) Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П.Бажана, 2004. 824 с.
44. Хомик Т. Пейзажні метафори в поезії І. Франка. *Мандрівець*. 2009. № 6. С. 5-12.
45. Хорошун О. О. Концептуальна метафора: актуальні засади дослідження. *Науковий вісник ВНУ ім. Л. Українки*. 2010. № 9. С. 222-225.

46. Христенко О. С. Дискурсні сфери функціонування німецького молодіжного сленгу. *Вісник Сумського державного університету*. Суми: СумДУ, 2006. № 3 [87]. С. 110-114.
47. Чорна С. Метафорична образність у німецькому публіцистичному тексті. *Наукові записки (Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського)*. Вінниця. Серія, Філологія (мовознавство). 2013. № 18. С. 389-393.
48. Чорна С. С. Особливості молодіжного сленгу в німецькій мові. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 53. С. 372-379.
49. Adroustopoulos J. K. Jugendliche Schreibstile in der Netzkommunikation: Zwei Gästebücher im Vergleich. *Jugendsprachen – Spiegel der Zeit. Internationale Fachkonferenz 2001 an der Bergischen Universität Wuppertal*. Frankfurt am Main, 2003. S. 307-321.
50. Baldauf Ch. Metapher und Kognition: Grundlagen einer neuen Theorie der Alltagsmetapher. Frankfurt am Main: Lang, 1997. S. 196-201.
51. Bak Pawel. Die Metapher in der Übersetzung. Studien zum Transfer der Aphorismen von Stanislaw Jerzy Lec und der Gedichte von Wislawa Szymborska. In: *Danziger Beiträge zur Germanistik Bd.20*. Katny, Andrzej. 2007. Kapitel 3. 128 S.
52. Beneke J. Die Stadtsprache Berlins im Denken und Handeln Jugendlicher. Berlin: Aufbau-Verlag, 2008. 170 S.
53. Bickerton Derek. Prolegomena to a Linguistic Theory of Metaphor. V.: *Foundations of Language*, 1999. 265 p.
54. Braun P. Annäherung an die Fußballsprache. *Muttersprache*. 2006. H. 2. S. 134-145.
55. Braun P. Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1999. 325 S.
56. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. 2.v. neu bearb. Aufl. Stuttgart: Kröner, 1990. 904 S.

57. Davidson D. What do metaphors mean. *Theory of Metaphor: Sat. scientific tr.Kh.: Folio*, 2002. S. 174-188.
58. Dittmar N. *Grundlagen der Soziolinguistik*. Tübingen: Greifenverlag, 1997. 280 S.
59. Ehmann H. *Endgeil. Das vollkorrekte Lexikon der Jugendsprache I* Hermann Ehmann, 2005. 234 S.
60. Goodman N. *Problems and Projects*. Bobbs-Merrill/Hackett; First Edition, 2009. 345 p.
61. Götze A. *Deutsche Studentensprache*. Berlin, 1999. 453 S.
62. Hehl H. *Lexikon der Jugendsprache*. URL: http://hehl-rhoen.de/pdf/lexikon_der_jugendsprache.pdf
63. Henne H. *Jugend und ihre Sprache: Darstellung, Materialien, Kritik*. Berlin; New York: de Gruyter, 2016. 385 S.
64. Jäkel O. *Metaphern in abstrakten Diskurs-Domänen: eine kognitiv-linguistische Untersuchung anhand der Bereiche Geistestätigkeit, Wirtschaft und Wissenschaft*. Hamburg: Hamburg Univ., 2012. 349 S.
65. Jakobson R. *Closing Statement: Linguistics and Poetics*. In Sebeok, Thomas A., ed. *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 2010. Pp. 350-377.
66. Kohl K. *Poetologische Metaphern: Formen und Funktionen in der deutschen Literatur / K. Kohl*. Berlin, New York: Walter de Gruyter Verlag, 2007. S. 2.
67. Kohrt M., Kucharczyk M. *Sprache – unter besonderer Berücksichtigung von Jugend und Alter*. Fiehler R., Thimm C. *Sprache und Kommunikation im Alter*. Radolfzell: Verlag für Gesprächsforschung, 2013. S. 17-37.
68. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 2005. 242 p.
69. Levytska L. Ja., Mykytka I. S. *Der deutsch-ukrainische Vergleich der Metapher mit Tierkomponenten. Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці. Германська філологія. 2014. № 692-693. С. 59-62.*
70. Ortega y Gasset José. *The Revolt of the Masses*. New York: New American Library, 236 p.

71. Neuland E. Jugendsprache – Jugendliteratur – Jugendkultur. 3., korr. Aufl. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015. 277 S.
72. Novotny E. Stilistik der deutschen Sprache. Klaipeda, 2008. 60 S.
73. Piirainen E. Geschlechtsspezifika in der deutschen Phraseologie. Das Wort. Germanistisches Jahrbuch. M.: DAAD, 1999. S. 97-122.
74. Reinke M. Jugend, Sprache und Medien. Am Beispiel von Rundfunksendungen für Jugendliche. Hannover, 2014. 19 S.
75. Reinke M. Jugendliche als Internet-Nutzer. Jugendsprachen – Spiegel der Zeit. Internationale Fachkonferenz 2001 an der Bergischen Universität Wuppertal. Frankfurt am Main, 2003. S. 417-430.
76. Riesel E. Abriss der deutschen Stilistik. Moskau, 2000. 401 S.
77. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. Moskau, 2013. 460 S.
78. Runkehl J., Schlobinski P., Siever T. Sprache und Kommunikation im Internet. Überblick und Analysen. Wiesbaden, 2015. 240 S.
79. Schippan T. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. 1. Aufl. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1984. 307 S.
80. Schlobinski P., Heinz H.-Ch. Jugendliche und “ihre“ Sprache: Sprachregister, Jugendkulturen und Wertesysteme. *Empirische Studien*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 2014. 236 S.
81. Schlobinski P., Kohl G., Ludewigt J. Jugendsprache. Fiktion und Wirklichkeit. Opladen: Westdeutscher Verlag, 2013. 223 S.
82. Searle J. R. Metaphor. Pragmatics. Oxford University Press. N.J.: Oxford, 2006. p. 519-539.
83. Sedlaczek R. Das Lexikon der Jugendsprache. Wien: Echo, 2006. 196 S.
84. Siever T. Das Wort in der Netzkommunikation. Handbuch Wort und Wortschatz. Berlin, 2015. S. 53-74.
85. Sowinski B. Stilistik. Stiltheorien und Stilanalysen. Stuttgart, Metzler. 1999. 384 S.
86. Spears R. A. Slang and Euphemism. Oxford: Jonathan David Publishers, Inc., 2009. 1184 p.

87. Weinrich H. Semantik der kühnen Metapher, Dt. Vjschr. j. Lit. Wissenschaft u. Geistesgesch. 37/1963, S. 333.

88. Wiggermann N. Strukturen der heutigen Jugendsprache: Eine soziolinguistische Analyse. Hamburg: Diplomica GmbH, 2001. 67 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

89. Agricola E., Fleischer W., Protze H. Die deutsche Sprache. Kleine Enzyklopedie in zwei Bänden. Leipzig: Bibliographisches Institut, 2012. Bd. 1. 1174 S.

90. Das neue Vornamenlexikon / M. Reuter. Würzburg: Gondrom Verlag, 2018. 341 S.

91. Das große Vornamenlexikon / F.W. Weitershaus; 8000 Vornamen von A-Z. Herkunft und Bedeutung. München: Orbis Verlag, 2017. 192 S.

92. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 48-2017. 146 S.

93. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 03-2018. 130 S.

93. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 01-2018. 130 S.

93. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. Kg; 11-2018. 140 S.

94. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 26-2018. 130 S.

95. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 27-2018. 122 S.

96. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 13-2019. 130 S.

97. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. Kg; 20-2019. 130 S.

98. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 07-2020. 130 S.
99. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 02-2021. 122 S.
100. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 07-2021. 122 S.
101. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 31-2021. 130 S.
102. Der Spiegel. SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG; 40-2021. 130 S.
103. Deutsch. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Buch und Zeit Verlagsgesellschaft. Köln, 2012. 446 S.
104. Duden. Deutsches Universalwörterbuch A–Z. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2016. 1816 S.
105. Kany W. Inoffizielle Personennamen: Bildung, Bedeutung und Funktion. Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 2015. 365 S.
106. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2011. 921 S.
107. Langenscheidt 100 Prozent Jugendsprache. 2018 (Deutsch – Englisch). München: Langenscheidt, 2017. 160 S.
108. Naumann H. Vornamen heute. Fragen und Antworten zur Vornamengebung. 2-e unveränd. Aufl. Leipzig: Bibliographisches Institut, 2004. S. 118 S.
109. Pfeiffer H. Das große Schimpfwörterbuch. Über 10000 Schimpf-Spott- und Neckwörter zur Bezeichnung von Personen. München: Wilhelm Heyne Verlag, 2013. 560 S.
110. PONS 15 Jahre Wörterbuch der Jugendsprache – Sammelband: Das Original – unzensiert. 1. Aufl. Stuttgart: PONS, 2016. 288 S.
111. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2017. Stuttgart: PONS, 2016. 144 S.
112. Sprachnudel: Wörterbuch der Jetztsprache. Knauer TB, 2008. 240 S.

113. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache / H. Küpper; Ponswörterbücher, 1 Aufl., 6. Nach-dr. – Stuttgart–München–Düsseldorf–Leipzig: Ernst Klett Verlag, 2009. 959 S.

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Розподіл метафоричних номінацій людини за типологічною класифікацією
(виявлених як у німецькомовному журналі “Der Spiegel”, так і в
лексикографічних джерелах)

ТГ	Кількість	%
1. Розумові здібності (негативні конотації переважають)	88	44
2. Риси характеру, поведінки	35	17,5
3. Зовнішність, фізичні дані	31	15,5
4. Зооморфні порівняння	26	13
5. Фітоморфні порівняння	20	10
Усього:	200	100